

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Šimon Šperlich

**Problematické aspekty zachování manželství v případě tzv. ztíženého
rozvodu podle občanského zákoníku**

Diplomová práce

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Problematické aspekty zachování manželství v případě tzv. ztíženého rozvodu podle občanského zákoníku* vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 21. 8. 2020

Šimon Šperlich

Poděkování

Na tomto místě si dovoluji poděkovat JUDr. Lence Westphalové, Ph.D., za ochotu, cenné poznámky, odborné rady a čas, který mi poskytla při vedení diplomové práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	8
1 Rodina	10
1.1 Manželství	10
1.2 Zánik manželství dle aktuální právní úpravy	11
1.2.1 Zánik manželství smrtí	12
1.2.2 Zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého	12
1.2.3 Zánik manželství prohlášením manželství za neplatné	13
1.2.4 Zánik manželství změnou pohlaví	13
1.2.5 Zánik manželství rozvodem	13
2 Rozvod manželství	14
2.1 Důsledky rozvodu pro děti	16
2.2 Nejlepší zájem dítěte (blaho dítěte)	17
2.3 Trvalý, hluboký a nenapravitelný rozvrat manželství (tzv. kvalifikovaný rozvrat)	19
2.3.1 Kvalifikovaný rozvrat manželství jako podmínka rozvodu manželství	20
2.4 Druhy rozvodu	21
2.4.1 Sporný rozvod (rozvod se zjišťováním příčin rozvratu, „klasický rozvod“)	21
2.4.2 Nesporný (smluvený) rozvod (rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, rozvod dohodou)	22
2.4.3 Ztížený rozvod (sankční, s „tvrdoštní klauzulí“)	24
3 Ztížený rozvod	26
3.1 Úprava poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu manželství	26
3.1.1 Poměry nezletilého dítěte	29
4 Negativní vymezení předpokladů rozvodu manželství (tzv. tvrdoštní klauzule)	31
4.1 Tvrdoštní klauzule ve prospěch dítěte – zákaz rozvodu manželství, který by byl v rozporu se zájmem nezletilého dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti, daným zvláštními důvody	31
4.1.1 Zájem nezletilého dítěte daný zvláštními důvody	32
4.1.2 Zjišťování zájmu nezletilého dítěte daného zvláštními důvody na zachování manželství (dotazem u opatrovníka)	33
4.1.3 Ochrana zájmů nezletilého dítěte	35
4.1.4 Ochrana bydlení manželů	36
4.2 Tvrdoštní klauzule ve prospěch manžela – zákaz rozvodu manželství, který by byl v rozporu se zájmem manžela, který se na rozvodu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma	37
4.2.1. Manžel, který se na rozvodu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel	37

4.2.2 Mimořádné okolnosti svědčící ve prospěch zachování manželství	38
4.2.3 Zvlášť závažná újma způsobená rozvodem „nevinnému“ manželů.....	39
4.2.4 Lhůta 3 let.....	40
4.2.5 Příklady nesprávné aplikace tzv. tvrdostní klauzule v rozhodnutích okresních soudů v ČR.....	40
Závěr	43
Seznam použitých zdrojů.....	45
Shrnutí.....	50
Klíčová slova	51
Abstract	52
Key words.....	53

Seznam použitých zkratk

OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ObčZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb., účinném ke dni 1. 1. 2013
ZoR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2013
ZPR	Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění zákona č. 46/1959 Sb. účinném ke dni 1. září 1959
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
ZoM	Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
ZdravSpecSl	Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
MPoHSK	Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech
MPoOP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
NS	Nejvyšší soud České republiky

ÚS Ústavní soud České republiky

OS Okresní soud České republiky

Úvod

Jako téma mé diplomové práce jsem si vybral *Problematické aspekty¹ zachování manželství v případě tzv. ztíženého rozvodu podle občanského zákoníku*.

Dané téma jsem si vybral z několika důvodů. Prvním důvodem je to, že je mi blízké, a to jak v pozitivním, tak i v negativním smyslu. V negativním proto, že mí rodiče jsou rozvedení, tedy vím, jaká úskalí sebou rozvod přináší a v pozitivním, že mě rodinné právo během studia velmi zaujalo, baví mě a chtěl bych se mu věnovat i v praxi. Druhý důvod spočívá v tom, že ztížený rozvod je specifický typ rozvodu, který v sobě obsahuje nejvíce problematických aspektů na rozdíl od rozvodu sporného a nesporného (smluveného). Tyto aspekty jsou navíc neurčitě formulované (zvlášť závažná újma, mimořádné okolnosti, zvláštní důvody apod.) a člověk bez znalostí dané právní úpravy si pod těmito pojmy stěží představí něco konkrétního. Proto ve své práci jednotlivé aspekty vysvětluji a uvádím konkrétní příklady, abych čtenáři přiblížil jejich význam z právního hlediska. A třetím důvodem je aktuálnost daného tématu, jelikož rozvody jsou častým jevem posledních let. S trochou nadsázky by se dalo říci, že žijeme v době rozvodové. Vždyť jen podle dat Českého statistického úřadu, rozvodovost (až na výjimky) od roku 1950 až po současnost neustále stoupá, v roce 2010 dokonce dosahovala 50 %!²

Na začátku psaní diplomové práce jsem si stanovil několik výzkumných otázek, na které odpovím v závěru. Těmito otázkami jsou: Co je kvalifikovaný rozvrat manželství? Co se rozumí poměry nezletilého dítěte v kontextu rozhodování opatrovnického soudu a jakým způsobem je zajištěna jejich úprava pro dobu po rozvodu manželství? Jaký je nejlepší zájem dítěte z pohledu rodinného práva? Jaké jsou zvláštní důvody, díky kterým má nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti zájem na tom, aby manželství nebylo rozvedeno? Co vše spadá pod manželské povinnosti a jaké jsou následky jejich porušení? Jaký vliv má na rozvrat manželství porušování manželských povinností? Co se myslí zvlášť závažnou újmu, která by rozvodem byla způsobena tomu z manželů, který má zájem na tom, aby manželství nebylo rozvedeno? Jaké jsou konkrétní mimořádné okolnosti svědčící ve prospěch zachování manželství, přestože je soužití manželů rozvráceno?

Cílem mé práce je podrobně vysvětlit na konkrétních příkladech problematické aspekty týkající se ztíženého rozvodu. K dosažení tohoto cíle jsem si stanovil výzkumné otázky, na

¹ Problematickými aspekty zde mám na mysli zejména neurčité právní pojmy, které právní úprava ztíženého rozvodu obsahuje.

² *Úhrnná rozvodovost v letech 1950-2018* [online]. czso.cz, 24. června 2019 [cit. 29. prosince 2019]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/uhrna-rozvodovost-v-letech-1950-2018>>.

kteřé budu hledat odpovědi primárně kritickým rozbořem odborné literatury, vztahující se k danému tématu.

Výkladovými metodami pro psaní diplomové práce jsou objektivně teleologický výklad a subjektivně historický výklad. Objektivně teleologickým výkladem zkoumám smysl a účel právních norem, zejména OZ. Subjektivně historickým výkladem mapuji historické úvahy zákonodárce, které jej vedly k přijetí příslušných právních norem, zejména ZPR, ZoR a OZ.

Práce je členěna do čtyř kapitol. V první kapitole se zabývám instituty jako jsou rodina, manželství a způsoby zániku manželství. Obsahem druhé kapitoly je rozvod, důsledky rozvodu pro oba manžele i děti, kvalifikovaný rozvrat manželství a druhy rozvodu. Třetí kapitola obsahuje úpravu samotného ztíženého rozvodu z obecného hlediska a úpravu poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu manželství. Ve čtvrté kapitole se čtenář dozví, co to jsou tvrdostní klauzule v rámci ztíženého rozvodu. Jedná se o tvrdostní klauzuli ve prospěch nezletilého dítěte a tvrdostní klauzuli ve prospěch manžela.

V diplomové práci se zabývám zejména hmotněprávní úpravou ztíženého rozvodu podle aktuální právní úpravy v OZ. Nicméně u některých institutů zmiňuji i předchozí právní úpravu (zejména ZoR, ale také ZPR), protože mi přišlo vhodné, aby čtenář věděl, jakým způsobem se daný institut vyvíjel a případně jak moc (pokud vůbec) se od předchozích právních úprav změnil. Procesní úpravou se zabývám toliko v rozsahu řízení o rozvod manželství a řízení o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu manželství, jelikož obě tato řízení jsou součástí každého rozvodu manželství. Proto i těmto řízením v práci věnuji patřičnou pozornost.

Při psaní své práce jsem vycházel zejména z odborných monografií, článků, komentářové literatury (ze všech dostupných komentářů k OZ nakladatelství C. H. Beck, Leges a Wolters Kluwer), právních předpisů, internetových zdrojů, příspěvků ve sborníku a v neposlední řadě také ze soudních rozhodnutí.

Na závěr bych chtěl uvést, že rozvod obecně je široké téma, které by rozhodně nestačilo ani na několik diplomových prací. Z toho důvodu jsem si vybral jen jeden typ rozvodu a pokusím se ho ve své práci co nejlépe popsat a vysvětlit na konkrétních příkladech jeho problematické aspekty. Výsledkem diplomové práce by mělo být zodpovězení následujících otázek: Co to je ztížený rozvod? Co konkrétního si lze představit pod neurčitými pojmy obsaženými v jeho právní úpravě? V čem se liší oproti jiným typům rozvodu?

V práci se zabývám z převážné části právním rozbořem rozvodu, ale průběžně téma doplňuji také o své úvahy a názory.

Diplomová práce vychází z právní úpravy aktuální k 1. 8. 2020.

1 Rodina

Na začátek by bylo vhodné definovat si pojmy, které s danou problematikou souvisí a je třeba jim porozumět. Jedná se o pojmy rodina a manželství. Rodinu můžeme v podstatě definovat v úzkém, širším a nejširším smyslu. V úzkém smyslu je rodina vymezena následovně: malá, neformální, primární, intimní skupina, kterou tvoří lidé, jejichž vzájemný vztah je dán příbuzenskými pouty a zároveň je pro rodinu podle tohoto vymezení typické, že její členové spolu intimně žijí ve společné domácnosti. Co se týče širšího vymezení, tak považujeme rodinu za instituci, a to z toho důvodu, že zde funguje jistá organizovanost usilující o plnění určitých potřeb a dále má za úkol dosáhnout určitých cílů. V tom úplně nejširším vymezení se rodina považuje za těleso, které by mělo institucionálně zajistit lidskou reprodukci, která je v dané společnosti legitimní.³ Podle Hrušákové je rodina „*tradičním prostředím utváření a reprodukce sociálních vztahů*“ a dále „*produktem i zrcadlem společnosti, adaptuje se na společenské změny, ale současně spoluvytváří společnost, stimuluje, komplikuje nebo dokonce brzdí její vývoj.*“⁴

Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona a zaručuje se také zvláštní ochrana dětí a mladistvých.⁵ Rodina má také několik funkcí, jen stěží nahraditelných, zejména v oblasti reprodukční, výchovné, materiální, ochranné, socializační, emocionální, ale také kulturní a hodnotové.⁶ Na tomto místě bych rád zdůraznil výchovnou funkci rodiny. Rodina je prostředí, které dítěti poskytuje jednak základní orientaci v okolním světě a dále vše potřebné, aby se mohlo plynule zařadit do společnosti. Rodina vytváří hodnotové orientace a je základem pro koncepci vlastního života.⁷

1.1 Manželství

Podle Haderky je manželství „*tím nejlepším, co lidská mysl dovedla vynalézt pro utváření takových vztahů mezi mužem a ženou, které oproštěny od všeho dehumanizujícího, mohou stát za to, aby život byl plně a opravdově prožíván.*“⁸

³ WESTPHALOVÁ, Lenka. Základní východiska pro studium rodiny z pohledu práva. In WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (eds). *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 595.

⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Dítě, rodina, stát (Úvahy nad právním postavením dítěte)*. Brno: Masarykova univerzita v Brně – právnická fakulta, 1993, s. 9.

⁵ Čl. 32 odst. 1 LZPS. Srov. též čl. 10 odst. 1 MPoHSK a čl. 23 odst. 1 MPoOP.

⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka. Základní východiska pro studium rodiny z pohledu práva. In WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (eds). *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 596. Obdobně též KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině 2. díl. 2.* vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1251 (čl. 32 Listiny).

⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka. Základní východiska pro studium rodiny z pohledu práva. In WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (eds). *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 596.

⁸ HADERKA, J. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. Praha: Academia, 1977, s. 8.

Úprava manželského práva je obsažena v OZ. Ten upravuje rodinné právo v části druhé zvané Rodinné právo. Nás bude zajímat především hlava první (Manželství). V této hlavě se nachází díl pátý (Zánik manželství) a v něm oddíl druhý (Rozvod manželství), který je pro tuto práci klíčovým. Výkladem ustanovení uvedených v tomto oddíle se budu zabývat v celé své diplomové práci.

Za předchozí právní úpravy (ZoR) bylo manželství chápáno jako trvalé životní společenství muže a ženy, na jehož základě vznikají práva a povinnosti manželů a pro které se dobrovolně rozhodli.⁹ V této právní úpravě bylo hlavním účelem manželství založení rodiny a řádná výchova dětí.¹⁰ Podle OZ se za manželství považuje trvalý svazek muže a ženy vzniklý zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.¹¹ V zákonné definici pojmu manželství se vyskytuje slovo „trvalý“. *„Trvalost manželství je třeba chápat jako naprosto nezbytný atribut, který manželství odlišuje (kromě zákonné regulace) od stavů či poměrů, které jsou předem uvažovány jako krátkodobé, přechodné.“*¹²

1.2 Zánik manželství dle aktuální právní úpravy

Manželství může zaniknout z různých zákonem stanovených důvodů.¹³ Jak vznik, tak i zánik manželství je ovlivněn tím, co stanoví zákon, ať už se jedná o způsob vzniku či o důvody zániku manželství (stejně tomu bylo i v předchozí právní úpravě).¹⁴ S tímto tvrzením souhlasí i ÚS, který tvrdí, že pokud právní řád zakotvuje řadu podmínek pro uzavření manželství, tak je logické, že také jeho rozvod může být podmíněn splněním některých zákonných podmínek.¹⁵

Kromě rozvodu existují i jiné způsoby zániku manželství. Současná právní úprava *„rozlišuje zánik manželství z objektivních příčin, ex lege (smrt, resp. prohlášení za mrtvého – nikoliv však za nezvěstného) a jeho zrušení soudem (rozvodem, výjimečně prohlášením manželství za neplatné, nikoliv deklarací, zda tu manželství je či není, v případě manželství zdánlivého).“*¹⁶ V této podkapitole tedy jednotlivé způsoby zániku manželství popíšu.

⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity a nakladatelství Doplněk, 1998, s. 46.

¹⁰ ČEŠKA, Zdeněk a kol. *Československé rodinné právo*. Praha: Nakladatelství Panorama, 1985, s. 77.

¹¹ § 655 OZ

¹² Důvodová zpráva k OZ (§ 655)

¹³ § 754 OZ

¹⁴ ČEŠKA, Zdeněk a kol. *Československé rodinné právo*. Praha: Nakladatelství Panorama, 1985, s. 79.

¹⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. března 2017, sp. zn. Pl. ÚS 36/16

¹⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 444.

1.2.1 Zánik manželství smrtí

Smrt patří k přirozeným způsobům zániku člověka, osoby (personae). Smrtí zaniká u fyzické osoby (člověka) právní způsobilost, jeho subjektivita (§ 7 ObčZ).¹⁷ Pokud dojde ke smrti jednoho z manželů, pak platí, že už smrtí tohoto manžela manželství zaniká. Pozůstalý manžel však má některá práva, která mu i přesto zůstávají zachována, což se týká například příjmení. Takový manžel má totiž i nadále právo užívat příjmení, které získal uzavřením manželství s tím, že toto příjmení může užívat i v případě, že posléze uzavře další manželství.¹⁸

Je logické, že smrt člověka jako právní skutečnost má důsledky nejen v soukromém právu (právě třeba pro zánik manželství), ale i v právu veřejném, např. ve vystavení úmrtního listu nebo evidování v matrice. Proto se na okamžik smrti, jako jednoho ze způsobů zániku manželství, nevztahují pouze soukromoprávní předpisy (OZ), ale i předpisy veřejnoprávní, typicky matriční (např. ZoM).¹⁹

1.2.2 Zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého

Dalším ze způsobů zániku manželství je prohlášení manžela za mrtvého. Kdy lze člověka prohlásit za mrtvého, je podrobněji stanoveno v § 71 až 76 OZ. O tom, jak probíhá řízení o prohlášení za mrtvého se čtenář dozví v ustanoveních § 54 až 58 ZŘS. Pokud chce pozůstalý manžel uzavřít nové manželství, může tak učinit teprve po právní moci rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého, aby nebyl obviněn z bigamie. Pozůstalý manžel má ovšem i v tomto případě, stejně jako v případě zániku manželství smrtí jednoho z manželů, zachována některá práva, která již byla popsána výše. Pokud by se posléze zjistilo, že manžel, který byl prohlášen za mrtvého, je naživu, k prohlášení za mrtvého se nepřihlíží, nicméně původní manželství se již neobnovuje. V případě, že je nezvěstný manžel prohlášen za mrtvého, manželství zaniká dnem, který se pokládá za den jeho smrti.²⁰ Pro větší přehlednost uvádím, že institut prohlášení za nezvěstného je upraven v § 66 a násl. OZ a řízení o prohlášení za nezvěstného je pak upraveno v § 50 až 53 ZŘS.

¹⁷ HOLUB, Miloš. Zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého v českém právu – úvahy nad interpretací § 22 odst. 1 ZOR. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 11, s. 405.

¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 444.

¹⁹ Tamtéž, s. 445.

²⁰ Tamtéž, s. 445.

1.2.3 Zánik manželství prohlášením manželství za neplatné

Pokud je manželství prohlášeno za neplatné ze zákonných důvodů, pak zaniká. Takové manželství se v rovině statusové považuje za neuzavřené. Pokud jde o společný majetek a děti, postupuje se jako po rozvodu manželství.²¹ Tedy i prohlášení manželství za neplatné je dalším ze způsobů zániku manželství, které zná současná právní úprava.

1.2.4 Zánik manželství změnou pohlaví

Novinka, kterou OZ přinesl, je způsob zániku manželství změnou pohlaví. Tato problematika nebyla doposud v právní úpravě nijak řešena. V praxi to vypadalo tak, že pokud si osoba, která žila v manželství, chtěla nechat změnit pohlaví, tak zdravotnické zařízení trvalo na jejím předchozím rozvodu.²² Pro větší názornost odkazuji na § 21 ZdravSpecSl a § 29 OZ.

1.2.5 Zánik manželství rozvodem

Rozvod manželství je jediným způsobem zániku manželství za života manželů.²³ Stejně jako předchozí právní úprava v ZoR, tak i aktuální právní úprava v OZ je založena na principu tzv. kvalifikovaného rozvratu, tedy rozvratu trvalého, hlubokého a nenapravitelného, kdy nelze očekávat obnovení manželského soužití (viz § 755 odst. 1 OZ).²⁴ Tomuto způsobu zániku manželství se budu podrobněji věnovat v následujících kapitolách.

²¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 446.

²² Tamtéž, s. 446.

²³ Důvodová zpráva k OZ (§ 755 odst. 1 OZ)

²⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 446.

2 Rozvod manželství

V této kapitole se budu zabývat tím, co znamená rozvod manželství a jaké jsou jeho příčiny a důsledky pro oba partnery a pro jejich děti. OZ sice chápe manželství jako trvalý svazek, nikoli však jako nerozlučitelný statusový poměr.²⁵ Rozvod manželství je nepříjemný okamžik, který je stresující nejen pro manžele, ale zejména pro jejich děti. Z toho důvodu je lepší mu předejít. Také není úplně jednoduché zjistit příčinu rozvodu manželství. Může se jednat o příčiny jako například nevážený sňatek, kdy si manželé před takovým sňatkem nevyjasnili nebo neujasnili, jaké životní postoje má partner k důležitým aspektům manželského soužití týkající se financování domácnosti, výchovy dětí, volnočasových aktivit apod. Tyto rozpory mezi manžely a neschopnost domluvit se na důležitých otázkách partnerského soužití a nalezení kompromisu vedou často k manželským konfliktům a krizím, které mohou být provázeny jak slovním, tak bohužel často i fyzickým napadáním. Jelikož někdy mohou být tyto konflikty natolik intenzivní a neúnosné pro oba partnery a vytváří mezi nimi hluboký a trvalý nesoulad, nabízí se ve většině případů jediné řešení - rozvod.²⁶

Příčiny rozvratu manželství zpravidla spočívají v porušování manželských povinností definovaných v § 687 OZ, mezi které patří povinnost manželů žít spolu, vzájemně respektovat svou důstojnost, být si věrni, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí při zachování stejných práv a povinností pro oba manžele.²⁷

Velmi mne zaujal názor psychologa Jeronýma Klimeše, který velmi dobře vystihuje podstatu toho, co lze čekat při rozvodu, resp. po něm; podle něj totiž je „...rozvod daleko záladnější než rakovina. Čekáte, že se tím všechno vyřeší, že už vám může být jen líp – jenže není. Zpočátku se rozvod zdá lákavé řešení – jako když přijdete do hospody a na jídelním lístku objevíte guláš za deset korun: To je ono! Sem s ním! Když vám ho donesou, dozvíte se, že si ovšem musíte připlatit dvacet korun za vidličku a další dvacku za nůž. Už je to padesát, ale pořád to ještě vypadá výhodně. Jenže pak ještě platíte za použití židle, stolu, ubrusu.... Nakonec vás ten guláš místo předpokládané desetikoruny vyjde na čtyři stovky. To je záladnost! Ještě po pěti letech bojujete o majetek, o děti – a říkáte si, tohle kdybych věděl. Jenže vycouvat už nejde.“²⁸

²⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ZATLOUKALOVÁ, Lucie. Dokud nás smrt nerozdělí: úvahy nad právem na rozvod. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 17, s. 576.

²⁶ FRANCOVÁ, Marie. Rozvod manželství. *Právo a rodina*, 2003, roč. 5, č. 4, s. 11.

²⁷ FRANCOVÁ, Marie, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 2 - 3.

²⁸ Tamtéž, s. 3.

Partneři si jsou dobře vědomi svého životního neúspěchu, bohužel se ale často stává, že namísto společného řešení tohoto problému a nalezení kompromisu při zachování alespoň elementární míry slušnosti a důstojnosti, na sebe „háží špínu“, dítě používají jako prostředníka vzájemné komunikace a bohužel i jako rukojmí a arbitra jejich sporů. Manželé často řeší svůj konflikt prostřednictvím dítěte, jelikož nemají dořešeny osobní záležitosti a jejich vztahy nejsou ideální.²⁹ I podle ÚS by rodiče neměli své neshody řešit bojem o dítě či jeho prostřednictvím, ale naopak by jim neměl být lhostejný jeho zájem být v péči obou rodičů a měli by hledat nejvhodnější způsob, jak dítěti harmonické a láskyplné prostředí vytvořit, aby dítě mohlo svůj zájem bez negativních vlivů realizovat. Je jasné, že špatná komunikace mezi rodiči bude mít na osobnostní rozvoj dítěte negativní vliv.³⁰ Všechny tyto okolnosti se samozřejmě na dítěti negativně podepisují a dítě z toho může mít i dlouhodobé trauma, které je následně nuceno konzultovat s odborníkem.

Během rozvodového řízení se manželé často uchylují k neslušnému chování, kdy například zhrzená matka nechce dítě otci půjčovat a zhrzený otec nechce platit na dítě výživné. Přitom „rozvod manželství je právním úkonem, kterým zanikají práva a povinnosti, které manželé měli k sobě navzájem, až na výjimky jako je jejich společné jmění manželů, vyživovací povinnosti vůči sobě či právo na společný nájem bytu. Rozvodem manželství však nezanikají povinnosti, které mají vůči svým dětem.“³¹

Je pravdou, že velmi záleží na rozhodnutí soudu nebo dohodě rodičů. Buď může být uložena společná nebo střídavá péče. Společná péče v naší právní úpravě znamená, že se oba rodiče budou o dítě starat v prostředí, kde bude dítě žít. Střídavá výchova znamená, že o dítě pečují oba rodiče v určitých intervalech, např. týdenních, měsíčních atd. (záleží na soudu a na rodičích). Při této výchově dítě neztratí kontakt s oběma rodiči. Institut střídavé výchovy je vhodné využít v případech, kdy rodiče bydlí poblíž, dítě může navštěvovat stejnou školu, mít stejné kamarády apod. Rozhodně není žádoucí, aby se kvůli střídavé výchově narušovaly sociální vazby dítěte.³² Pro zajímavost doplním, že institut společné a střídavé péče byl u nás zaveden v roce 1998.³³

Jsem toho názoru, že dítě by mělo trávit čas s oběma rodiči, protože ke svému zdravému psychickému, sociálnímu a duševnímu vývoji potřebuje otce i matku, a to i v případě, když jsou

²⁹ KOTULKOVÁ, Jana. Rozvod manželství s nezletilými dětmi. *Právní rádce*, 2008, č. 7, s. 20.

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14

³¹ LACINOVÁ HLUBINKOVÁ, Adéla, PYTELA, David. Rozvod manželství – některé rozdíly mezi sporným a nesporným rozvodem. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 2, s. 1.

³² KOTULKOVÁ, Jana. Rozvod manželství s nezletilými dětmi. *Právní rádce*, 2008, č. 7, s. 20.

³³ PAVLÁT, Josef. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 11, s. 36.

již rozvedení a nežijí spolu. Střídavá péče má tu výhodu, že dítě má možnost zažívat pokračující vztah a péči obou rodičů i po rozvodu.³⁴

Dítě by nemělo trpět za neshody rodičů. I když se tomu v případě rozvodu úplně nevyhne, mělo by alespoň trpět co nejméně. Problém vidím především v tom, že když se manželé nebyli schopni dohodnout na podstatných věcech ohledně fungování rodiny a výchovy dětí v době před rozvodem, velmi těžko se na těchto věcech domluví v době po rozvodu. Důsledkem jejich neschopnosti se domluvit jsou pak hádky o to, kdo teď bude mít dítě u sebe, vzájemné obviňování, slovní a fyzické napadání apod. Přitom by se mělo mít stále na paměti, že *„společná i střídavá výchova musí být v první řadě v zájmu dítěte, nikoli řešením problému vzájemných vztahů jeho rodičů.“*³⁵

2.1 Důsledky rozvodu pro děti

V této podkapitole bych rád blíže specifikoval důsledky rozvodu pro děti. Rozvod rodičů je pro děti stresující záležitost, ať už probíhá relativně v klidu či nikoliv. Podle mého názoru je nejcitlivějším obdobím pro dítě, kdy se mohou rodiče rozvádět, období dospívání. Uvedu zde argumenty na podporu mého tvrzení. V období dospívání se člověk sám hledá, nevyzná se sám v sobě, teprve si utváří vlastní hodnoty a životní postoje, velmi ho formuje okolí a to, z jakého rodinného prostředí pochází, jaké má vztahy se sourozenci, zda má kamarády apod. Během rozvodu manželství je dítě vystaveno tomu, že se v ničem nevyzná, neví komu má věřit, zda matce nebo otci, nemusí ani vědět důvod, proč se rodiče rozvádí, často si i sám klade za vinu rozvrat manželství rodičů atd. Kromě toho ještě musí zvládat i vše ostatní, tedy studium, výměnné pobyty u rodičů, hádky při předávání, nedostatek času a citu ze strany rodičů, nedostatek financí a další problémy, které jsou pro dítě v tomto období nesmírně náročné. Všechny tyto pochybnosti a problémy mohou být pro mladého a citlivého člověka, který se teprve vyvíjí, natolik zásadní, že může v budoucnu mít problém s navazováním a udržováním partnerských vztahů. V tomto směru bych apeloval na rodiče, aby se snažili dítěti tuto nepříjemnou událost co nejšetrněji vysvětlit a byli k němu shovívaví, chápaví a tolerantní. Celkově je tedy třeba při rozvodu a zejména po něm *„brát ohled na citovou orientaci dítěte i hodnotu danou stálostí výchovného prostředí a na možnost zachování a rozvíjení jeho citových*

³⁴ PAVLÁT, Josef. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 11, s. 36.

³⁵ GREGOROVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Výchova, výživa a státní sociální podpora. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 4, s. 169.

vazeb k blízkým osobám i v širším okolí, k jeho přátelům a zájmům.“³⁶ „Dítě je vůči svým rodičům fakticky slabší subjekt, nikoli však pouhý objekt.“³⁷

Každý rodič chce pro dítě to nejlepší. Chce mu předat své životní zkušenosti, vědomosti, hodnoty, postoje a názory, zkrátka pozitivní aspekty ze svého životního stylu.³⁸ A toho lze docílit správnou komunikací s dítětem, respektováním jeho potřeb a láskyplnou péčí o něj. Díky tomu lze v průběhu rozvodového řízení dosáhnout toho, že si dítě tuto negativní zkušenost neponese do budoucích partnerských vztahů. A pokud rodiče mají pocit, že si za této situace nemohou k dítěti najít cestu, není nic jednoduššího než vyhledat odbornou pomoc, ideálně dětského psychologa nebo terapeuta.

Pro shrnutí uvádím, že děti často neznají příčiny rozvodu rodičů, ale uvědomují si změnu prostředí, ve kterém dosud žily a také se mění jejich vztah k rodičům, zejména k tomu, kterému nebylo dítě svěřeno do výchovy.³⁹

2.2 Nejlepší zájem dítěte (blaho dítěte)

Na tomto místě bych rád čtenáře obeznámil s pojmem „nejlepší zájem dítěte“. Jedná se o jeden ze základních principů rodinného práva a jako takový musí být v případě rozvodu manželství obzvláště dodržován.

Pozorný čtenář si jistě všiml dodatečného sousloví v závorce „blaho dítěte“. Někdo by mohl namítat, že je to totéž, jenom napsáno jinými slovy, ale není tomu tak. Proto na začátek vysvětlím rozdíl mezi těmito dvěma pojmy. Rozlišování těchto pojmů totiž obsahovaly mezinárodní úmluvy týkající se práv dětí, především Deklarace práv dítěte z roku 1959 a Úmluva o právech dítěte z roku 1990. Pojem „blaho dítěte“ je v těchto mezinárodních dokumentech pojmem vyšším, nadřazeným, které určuje postup zákonodárce při kodifikaci. Pojem „zájem dítěte“ se v těchto mezinárodních úmluvách používá v kontextu realizace určitého práva v aplikační sféře, zejména v konkrétní záležitosti, která se týká dítěte.⁴⁰ Toto rozlišování bych osobně považoval spíše za formální. Mnohem důležitější je vědět, co obsahuje samotný pojem „zájem dítěte“ a jaký je jeho význam v praxi. K tomu bych uvedl následující: „Co je však zájem dítěte? Konkrétní právní normy tento pojem sice často obsahují, nikde však

³⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. března 2015, sp. zn. IV. ÚS 106/15

³⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 2009, s. 72.

³⁸ BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁKOVI, Markéta a Daniel a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, s. 139.

³⁹ KOTULKOVÁ, Jana. Rozvod manželství s nezletilými dětmi. *Právní rádce*, 2008, č. 7, s. 19.

⁴⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Dítě, rodina, stát. (Úvahy nad právním postavením dítěte)*. Brno: Masarykova univerzita v Brně – právnická fakulta, 1993, s. 21.

nevymezují, co je jím třeba rozumět (a je třeba na tomto místě ihned podotknout, že to ani činit nemohou), ale navíc jej užívají v různých souvislostech. Přitom právní úprava chrání zájmy dětí v nejrůznějších podobách, a to v podstatě i tehdy, kdy zájmy dětí nemají zvláštní, zákonem vymezenou formu, nejsou tedy ani výslovně v zákoně uvedeny. Zájem dítěte může mít různý dosah a význam z hlediska rozhodování státního orgánu, zejména soudu, o dítěti.⁴¹

Nejlepší zájem dítěte je komplexní a dynamický koncept, který se skládá ze tří složek: 1, dítě má právo na to, aby bylo přihlédnuto k jeho nejlepšímu zájmu a aby tento zájem byl posouzen, 2, nejlepší zájem dítěte slouží jako interpretační vodítko (pokud právní předpis připouští více výkladů, zvolí se ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte) a 3, nejlepší zájem dítěte jako procesní pravidlo (pokud se přijímá rozhodnutí, které může ovlivnit dítě, je třeba posoudit, jaké pozitivní či negativní dopady může na dítě mít).⁴²

Zájem dítěte je zpravidla hodnocen z pozice dospělých, z jejich představy o tom, co je pro dítě vhodné a co nikoli. Těmito dospělými můžeme rozumět nejen rodiče, ale i soudce nebo sociální pracovníky. Představa těchto osob se od představy dítěte, zejména dítěte ve věku blízcím se hranici zletilosti, může podstatně odlišovat, stejně jako se může podstatně odlišovat představa, co je v zájmu dítěte, z pohledu rodičů a sociálních pracovníků.⁴³ Proto je dle mého názoru důležité posuzovat zájmy nezletilého dítěte ad hoc.⁴⁴ Zájem dítěte musí být vždy základním kritériem.⁴⁵

Nejlepší zájem dítěte musí být respektován i ze strany veřejných nebo soukromých orgánů. I samotné soudy se při svém rozhodování řídí tzv. nejlepším zájmem dítěte jako prioritním hlediskem pro objektivní posouzení případu.⁴⁶ Úmluva o právech dítěte ve svém článku 3 odst. 1 stanoví: „Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnymi orgány.“⁴⁷ V tomto ohledu se plně ztotožňuji s názorem Šmída, který tvrdí, že „zájem nezletilého dítěte musí mít vždy přednost před zájmem jeho rodičů na rozvodu manželství.“⁴⁸

⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity a nakladatelství Doplněk, 1998, s. 18.

⁴² *Výbor OSN pro práva dítěte vydal komentář k nejlepšímu zájmu dítěte* [online]. vlada.cz, 6. června 2013 [cit. 29. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>>.

⁴³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Dítě, rodina, stát. (Úvahy nad právním postavením dítěte)*. Brno: Masarykova univerzita v Brně – právnická fakulta, 1993, s. 24.

⁴⁴ Pro konkrétní případ

⁴⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. května 2015, sp. zn. IV. ÚS 3583/14

⁴⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. srpna 2018, sp. zn. IV. ÚS 1286/18-2

⁴⁷ Čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte

⁴⁸ ŠMÍD, Ondřej. Rozvod manželství nově. *Rekodifikace a praxe*, 2013, roč. 1, č. 12, s. 4.

2.3 Trvalý, hluboký a nenapravitelný rozvrat manželství (tzv. kvalifikovaný rozvrat)

Podle českého práva je vážný rozvrat manželských vztahů základním předpokladem pro zrušení manželství rozvodem. Tento rozvrat neodčinitelně brání plnění společenského účelu manželství a obnovení manželského soužití.⁴⁹

Hlediskem pro určení tzv. kvalifikovaného rozvratu, tedy rozvratu trvalého, hlubokého a nenapravitelného, bude vždy především tvrzení manželů (popřípadě jednoho z nich) o tom, že mezi nimi došlo k rozvratu manželského soužití. Nicméně toto hledisko může být jak objektivní, tak subjektivní, přičemž je potřeba vycházet z obou hledisek. Subjektivní hledisko znamená, že alespoň jeden z manželů považuje již manželské soužití za rozvrácené, tedy je subjektivně přesvědčen o existenci rozvratu. Do této doby nemůže dojít k rozvratu manželského soužití. Ovšem nesmíme opomíjet ani objektivní hledisko, které je neméně důležité. Objektivní hledisko znamená, že kvalifikovaný rozvrat manželství je objektivně zjištělný, a to tak, že příčiny jeho vzniku, trvání a taktéž jeho intenzita se jeví jako obecně společností přijatelné a pochopitelné. Zjednodušeně řečeno, objektivní hledisko se projevuje tak, že o kvalifikovaném rozvratu manželství je přesvědčen i samotný soudce, který rozhoduje o rozvodu manželství.⁵⁰

Můžeme tedy shrnout, že *„k vážnému a hlubokému rozvratu manželství dojde tehdy, když manželství již není schopno plnit žádnou ze svých funkcí, neboť manželé spolu nežijí, nevedou společnou domácnost, nemají se již rádi, nepomáhají si a nejsou schopni společně vychovávat děti a vytvářet jim zdravé rodinné prostředí a není naděje na zlepšení tohoto stavu.“*⁵¹

Na závěr této podkapitoly bych ještě rád objasnil, jak je to s bydlením manželů a jejich společným žitím. Manželé totiž mohou mít společné bydliště, tedy bydlet spolu, ale přitom spolu nežijí a naopak, mohou bydlet odděleně, každý někde jinde, ať už z různých příčin (práce jednoho z manželů v jednom místě a studium druhého manžela v jiném místě či nedostatek financí na obstarání společného bydlení) a přitom žít spolu.⁵² *„Pojem společného soužití totiž znamená společné sdílení svých zájmů, potřeb, radostí a problémů, v neposlední řadě i otázku intimního soužití.“*⁵³ Jinými slovy, *„neexistenci manželského soužití je třeba posuzovat zejména z hlediska neexistence soužití intimního, ekonomického, jakož i běžného obstarávání*

⁴⁹ FRANCOVÁ, Marie. Rozvod manželství. *Právo a rodina*, 2003, roč. 5, č. 4, s. 11.

⁵⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 720.

⁵¹ DVOŘÁKOVÁ, ZÁVODSKÁ, Jana a kol. *Manželství a rozvody. Praktický návod, jak problémy řešit a jak jim předcházet*. Praha: LINDE nakladatelství s. r. o., 2002, s. 71.

⁵² HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 449.

⁵³ Tamtéž, s. 461.

každodenních potřeb manželů.“⁵⁴ Tuto problematiku vysvětluje i OZ, když výslovně stanoví, že manželé spolu nežijí, jestliže netvoří manželské či rodinné společenství, a to bez ohledu na to, zda mají, popřípadě vedou rodinnou domácnost, přičemž alespoň jeden z manželů zjevně nechce obnovit manželské společenství.⁵⁵

2.3.1 Kvalifikovaný rozvrat manželství jako podmínka rozvodu manželství

V předchozích kapitolách jsem již naznačil, že jediným rozvodovým důvodem je kvalifikovaný rozvrat. V tomto ohledu se nic nezměnilo ani oproti dřívější právní úpravě.⁵⁶ V kontextu § 24 ZoR se tzv. kvalifikovaným rozvratem manželství rozuměl stav, kdy vztahy mezi manžely byly natolik rozvráceny, že manželství nemohlo plnit svůj společenský účel.⁵⁷ Rozvrat je označen jako kvalifikovaný proto, že musí být trvalý, hluboký a nenapravitelný.⁵⁸ V řízení o rozvod manželství má žalobce povinnost tvrzení i povinnost důkazní ohledně existence kvalifikovaného rozvratu mezi manžely a tíží jej také tomu odpovídající břemeno tvrzení a břemeno důkazní.⁵⁹

V kontextu ZoR se kvalifikace rozvratu posuzovala ze dvou hledisek - vážnosti rozvratu a intenzity rozvratu. Rozvrat mezi manžely musel být vážný, což znamenalo, že musel mít určitou intenzitu, trvat delší čas. Z toho důvodu se za vážný rozvrat mezi manžely nepovažovaly rozpory mající jen přechodný charakter nebo rozpory, které se netýkaly podstatných otázek manželského soužití. Rozvrat mezi manžely musel mít také určitou intenzitu, kterou bylo třeba posuzovat i z hlediska toho, zda manželství může plnit svůj společenský účel.⁶⁰

Dle OZ rozumíme hlubokým rozvratem takový rozvrat, který se dotýká samé podstaty manželství, vzájemného poměru manželů. Trvalý rozvrat znamená, že musí trvat po delší dobu. Podle zákona se delší dobou chápe doba alespoň šesti měsíců, kdy manželé spolu odmítají sdílet manželství. Nenapravitelným rozvratem se rozumí stav rozvratu, kdy nelze očekávat obnovení manželského soužití, nelze očekávat nápravu.⁶¹

⁵⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 720.

⁵⁵ § 758 OZ

⁵⁶ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 37.

⁵⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ZATLOUKALOVÁ, Lucie. Dokud nás smrt nerozdělí: úvahy nad právem na rozvod. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 17, s. 575.

⁵⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 720.

⁵⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 33.

⁶⁰ ČEŠKA, Zdeněk a kol. *Československé rodinné právo*. Praha: Nakladatelství Panorama, 1985, s. 117 – 118.

⁶¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655-975)*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 225 – 226.

Manželské soužití se kromě jiného skládá také ze soužití intimního. V tomto směru může nastat určitý problém, který v soudní praxi není vůbec neobvyklý. Stává se, že manželé při výslechu v průběhu soudního řízení přiznají přetrvávající intimní soužití nebo náhodný sexuální styk před podáním návrhu na zahájení řízení o rozvod manželství nebo v jeho průběhu. V této situaci je pak problematické posoudit, jak to s kvalifikovaným rozvratem manželství ve skutečnosti je. Pokud v tomto ohledu manželé stále trvají na tom, že mezi nimi v ostatních otázkách společného manželského soužití kvalifikovaný rozvrat existuje, pak soudy zpravidla v takovém případě manželství rozvádějí. Každý případ je však třeba posuzovat individuálně a pokud má soud jakoukoli pochybnost o skutečném rozvratu manželského soužití v důsledku intimního sblížení rozvádějících se manželů, je na místě návrhu na rozvod manželství nevyhovět, protože není jisté, že manželé spolu opravdu nežijí.⁶²

2.4 Druhy rozvodu

Současná právní úprava upravuje tři základní varianty rozvodu manželství. První variantou je „klasický rozvod“, u kterého soud musí zkoumat, jaké jsou příčiny rozvratu manželství, což se zjišťuje prostřednictvím účastnických výslechnů manželů. Tyto výslechy jsou spíše formálního charakteru, po příčinách se příliš důsledně nepátrá. Druhou variantou je rozvod dohodou, pro jehož naplnění musí být splněny předpoklady uvedené v § 757 OZ. Třetí a zároveň poslední variantou rozvodu manželství je tzv. rozvod ztížený (sankční, s „tvrdoštní klauzulí“).⁶³

2.4.1 Sporný rozvod (rozvod se zjišťováním příčin rozvratu, „klasický rozvod“)

Úprava sporného rozvodu v OZ je v podstatě (až na drobné formulační změny) shodná s tím, jak jej upravoval ZoR. Ten stanovil, že soud manželství může rozvést na návrh některého z manželů, pokud je manželství tak trvale a hluboce rozvráceno, že nelze očekávat jeho obnovení, přičemž bere v úvahu i příčiny, které k rozvratu manželství vedly. Pokud manželé mají nezletilé děti, tak manželství nemůže být rozvedeno, jestliže by to bylo v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody.⁶⁴

⁶² ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 720.

⁶³ JIRSA, Jaromír. *Nová úprava rozvodového řízení účinná od 1. 1. 2014* [online]. pravniprostor.cz, 18. února 2014 [cit. 12. srpna 2020]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nova-uprava-rozvodoveho-rizeni-ucinna-od-1-1-2014>>.

⁶⁴ § 24 ZoR

Jedná se o časově náročnější způsob rozvodu manželství, který nastává za situace, že manželé se nejsou schopni dohodnout jak na úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu, tak i na vypořádání svých majetkových poměrů, bydlení a výživného pro dobu po rozvodu manželství.⁶⁵ Jinými slovy, tento typ rozvodu budou využívat především ti manželé, kteří se chtějí rozvést, z určitých důvodů ale nejsou schopni či ochotni splnit předpoklady pro rozvod dohodou podle § 757 OZ.⁶⁶

Sporný rozvod je definován v § 756 OZ tak, že soud rozhodující o rozvodu manželství zjišťuje nejen existenci rozvratu manželství (kvalifikovaný rozvrat), ale také jeho příčiny, pokud není dále v zákoně stanoveno jinak.⁶⁷ Toho lze dosáhnout jedině výsledkem manželů. K tomuto požadavku se vyjadřuje také Šínová: „Manželé jsou povinni u soudu vypovídat. Administrativní rozvod byl zákonodárcem prozatím vyloučen, manželé proto musí být obecně na zkoumání příčin rozvratu připraveni.“⁶⁸

2.4.2 Nesporný (smluvený) rozvod (rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, rozvod dohodou)

Oproti úpravě obsažené v ZoR vykazuje OZ v případě nesporného rozvodu jednu zásadní odchylku. Ustanovení § 757 OZ totiž oproti § 24a ZoR již neobsahuje tzv. domněnku rozvratu manželství.⁶⁹

Za předchozí právní úpravy, pokud manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežili a k návrhu na rozvod, který podal první z manželů, se druhý manžel připojil, se mělo za to, že soud může manželství rozvést, pokud samozřejmě manželství bylo tak trvale a hluboce rozvráceno, že nešlo očekávat obnovení manželského soužití. Soud v takovém případě nezjišťoval příčiny rozvratu manželství a manželství rozvedl, pokud mu byly předloženy ze strany účastníků smlouvy mající písemnou formu s úředně ověřenými podpisy, kterými manželé upravili vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost pro dobu po rozvodu. Dále museli manželé předložit také pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po tomto rozvodu.⁷⁰ Z výše uvedeného vyplývá, že

⁶⁵ LACINOVÁ HUBINKOVÁ, Adéla, PYTELA, David. Rozvod manželství – některé rozdíly mezi sporným a nesporným rozvodem. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 2, s. 2.

⁶⁶ JIRSA, Jaromír. *Nová úprava rozvodového řízení účinná od 1. 1. 2014* [online]. *pravni prostor.cz*, 18. února 2014 [cit. 12. srpna 2020]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nova-uprava-rozvodoveho-rizeni-ucinna-od-1-1-2014>>.

⁶⁷ § 756 OZ

⁶⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 733.

⁶⁹ ŠMÍD, Ondřej. Rozvod manželství nově. *Rekodifikace a praxe*, 2013, roč. 1, č. 12, s. 3.

⁷⁰ § 24a odst. 1 ZoR

zatímco ZoR obsahoval domněnku rozvratu manželství, OZ již nic takového neobsahuje a soud manželství rozvede, pokud s tím oba manželé souhlasí (samozřejmě za splnění dalších podmínek uvedených v § 757 OZ).

Tento druh rozvodu je pro oba manžele určitě rychlejší a méně psychicky náročný než rozvod sporný a do našeho právního řádu byl zakotven až tzv. velkou novelou tehdejšího ZoR v roce 1998.⁷¹ Tuto formu rozvodu lze určitě jen doporučit, protože je relativně rychlá a řeší celou problematiku komplexně. Jelikož soud nutí účastníky ke smíru a kompromisům, nedochází zde k prohlubování vzájemných konfliktů. Pokud účastníci využijí tuto formu rozvodu, mohou mít tyto stresující záležitosti vyřízeny za několik měsíců na rozdíl od klasické formy rozvodu (sporného), kdy si vyřízení rozvodu, úpravy poměrů nezletilých dětí a záležitostí bytových a majetkových často vyžádá i řadu let, nemluvě o spoustě starostí, stresu, zklamáních a nákladů s tím spojených.⁷²

Hlavní podmínkou pro to, aby se jednalo o nesporný rozvod, je to, že druhý manžel se musí připojit k návrhu na rozvod manželství, který podal první z manželů (druhý z manželů musí s rozvodem souhlasit). Pokud soud dospěje k závěru, že shodné tvrzení manželů o existenci rozvratu manželství mezi nimi a o záměru dosáhnout rozvodu je pravdivé, manželství rozvede, ale musí být ještě splněny další tři podmínky (kumulativně). První podmínka je taková, že manželství muselo ke dni zahájení řízení o rozvod manželství trvat nejméně jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežijí.⁷³ K této podmínce bych uvedl, že delší než šestiměsíční odloučení manželů má význam v tom, aby se nejednalo o unáhlené rozhodnutí.⁷⁴ Soužitím manželů se myslí zejména otázka společného finančního a osobního hospodaření, jakož i intimního soužití, bez ohledu na to, zda spolu tito manželé bydlí či nikoli.⁷⁵ Druhá podmínka spočívá v tom, že manželé se dohodli na úpravě poměrů jejich nezletilého dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti, pro dobu po rozvodu a soud tuto jejich dohodu schválil.⁷⁶ Tato dohoda obsahuje především úpravu péče k nezletilému dítěti, výši měsíčního výživného hrazeného rodičem, který nemá dítě svěřeno do péče, jakož i styk nezletilého dítěte s tímto rodičem. Soud zpravidla dohodu rodičů schválí, pokud ale má za to, že dohoda neodpovídá

⁷¹ LACINOVÁ HUBINKOVÁ, Adéla, PYTELA, David. Rozvod manželství – některé rozdíly mezi sporným a nesporným rozvodem. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 2, s. 1.

⁷² FRANCOVÁ, Marie, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 7.

⁷³ § 757 odst. 1 písm. a, OZ

⁷⁴ *Rozvod manželství v novém občanském zákoníku* [online]. muj-pravnik.cz, 12. srpna 2019 [cit. 26. října 2019]. Dostupné na <<https://muj-pravnik.cz/rozvod-v-novem-obcanskem-zakoniku/>>.

⁷⁵ LACINOVÁ HUBINKOVÁ, Adéla, PYTELA, David. Rozvod manželství – některé rozdíly mezi sporným a nesporným rozvodem. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 2, s. 2.

⁷⁶ § 757 odst. 1 písm. b, OZ

zájmům nezletilého dítěte (například kvůli nízkému výživnému, které neodpovídá tabulkám Ministerstva spravedlnosti), snaží se rodiče nasměřovat k tomu, aby danou dohodu přehodnotili a shodli se na pozměněné úpravě, která odpovídá zájmům nezletilého dítěte.⁷⁷ U této podmínky se sleduje tzv. nejlepší zájem dítěte, resp. blaho dítěte.⁷⁸ Třetí podmínka tkví v tom, že manželé se dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení, a popřípadě výživného pro dobu po tomto rozvodu a dohody o těchto záležitostech mají písemnou formu s úředně ověřenými podpisy.⁷⁹ V těchto dohodách si manželé upraví zejména vypořádání společných movitých i nemovitých věcí, jakož i závazků, tedy „*dohodnou se, kdo závazek po rozvodu převezme či jej převezmou společně určitým dílem, komu které movité věci po rozvodu připadnou do výlučného vlastnictví a u nemovitostí se mohou dohodnout taktéž vedle výlučného vlastnictví jednoho z nich i na vzniku podílového spoluvlastnictví. Dále si upravují otázku bydlení, tedy kdo a kde bude bydlet po rozvodu manželství, či v jak dlouhé době po rozvodu se jeden z nich odstěhuje či odhlásí trvalý pobyt. Samozřejmě může být upravena taktéž vyživovací povinnost jednoho z manželů k tomu druhému.*“⁸⁰

K nespornému rozvodu může tedy dojít jen tehdy, pokud existuje společný návrh (nebo dodatečné připojení se k návrhu) na rozvod a zároveň došlo i k dohodám dle § 757 OZ (výše zmíněným).⁸¹

Pokud bych to měl shrnout, tak základní hmotněprávní rozdíl mezi sporným a nesporným (smluveným) rozvodem spočívá ve zjišťování či nezjišťování příčin rozvratu manželství. U sporného rozvodu zjišťujeme příčiny rozvratu manželství a u nesporného rozvodu příčiny rozvratu manželství neřešíme.⁸²

2.4.3 Ztížený rozvod (sankční, s „tvrdostní klauzulí“)

Třetím a zároveň posledním druhem rozvodu je tzv. ztížený rozvod nebo též sporný rozvod s tvrdostní klauzulí, který je definován v § 755 odst. 2 OZ a který byl do českého právního řádu zaveden tzv. velkou novelou zákona o rodině přijatou v roce 1998.⁸³ Ztíženým

⁷⁷ LACINOVÁ HUBINKOVÁ, Adéla, PYTELA, David. Rozvod manželství – některé rozdíly mezi sporným a nesporným rozvodem. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 2, s. 2.

⁷⁸ *Rozvod manželství v novém občanském zákoníku* [online]. muj-pravnik.cz, 12. srpna 2019 [cit. 26. října 2019]. Dostupné na <<https://muj-pravnik.cz/rozvod-v-novem-obcanskem-zakoniku/>>.

⁷⁹ § 757 OZ

⁸⁰ LACINOVÁ HUBINKOVÁ, Adéla, PYTELA, David. Rozvod manželství – některé rozdíly mezi sporným a nesporným rozvodem. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 2, s. 2.

⁸¹ SVOBODA, Karel. Nové problémy v řízení o rozvod manželství. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 5, s. 31.

⁸² LACINOVÁ HUBINKOVÁ, Adéla, PYTELA, David. Rozvod manželství – některé rozdíly mezi sporným a nesporným rozvodem. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 2, s. 2.

⁸³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ZATLOUKALOVÁ, Lucie. Dokud nás smrt nerozdělí: úvahy nad právem na rozvod. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 17, s. 574.

je tento druh rozvodu nazýván proto, že přestože je manželství kvalifikovaně rozvráceno, nebude rozvedeno, pokud budou splněny zákonné podmínky. Tato varianta se podobá spornému rozvodu, ale liší se od něj tím, že zde jsou zakotveny dva důvody, kdy soud manželství nerozvede. Může se jednat o rozpor se zájmy nezletilého dítěte nebo o rozpor se zájmy manžela. To ale ještě neznamená, že by rozvod manželství byl v takovém případě absolutně zakázán. Takový zákaz české právo nezná, proto ani ochrana manžela nemůže být absolutní v tom smyslu, že by nemohlo být manželství nikdy rozvedeno. Pokud by tomu tak bylo, jednalo by se o případ tzv. *denegatio iusticiae*.⁸⁴

⁸⁴ LACINOVÁ HUBINKOVÁ, Adéla, PYTELA, David. Rozvod manželství – některé rozdíly mezi sporným a nesporným rozvodem. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 2, s. 1.

3 Ztížený rozvod

V následujících kapitolách se budu věnovat tématu, které je podstatou celé této diplomové práce, a to ztíženému rozvodu. Nejdříve popíšu strukturu ztíženého rozvodu a poté v jednotlivých kapitolách a podkapitolách podrobně definuji jeho znaky.

Ztížený rozvod je takový druh rozvodu, při kterém soud manželství nerozvede, pokud by rozvod byl v rozporu s jedním nebo druhým subjektem, přestože je mezi manžely patrný kvalifikovaný rozvrat manželství. Prvním z těchto subjektů je nezletilé dítě manželů, které dosud nenabýlo plné svéprávnosti a jeho zájem na tom, aby manželství nebylo rozvedeno, je dán zvláštními důvody. Tento zájem nezletilého dítěte soud zjistí i dotazem u opatrovníka v rámci řízení o úpravě poměrů k dítěti pro dobu po rozvodu. Druhým subjektem, který může mít zájem na tom, aby manželství nebylo rozvedeno, je manžel, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma. U tohoto subjektu svědčí ve prospěch zachování manželství i mimořádné okolnosti. Navíc je zde zakotvena i konkrétní lhůta, jejíž význam spočívá v tom, že pokud spolu manželé již nežijí alespoň po dobu tří let, soud manželství rozvede i přesto, že výše zmíněné okolnosti jsou splněny. Tato lhůta platí pouze u manžela, u nezletilého dítěte žádná lhůta stanovena není.⁸⁵

3.1 Úprava poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu manželství

Na začátek považuji za vhodné vysvětlit, co znamená sousloví „úprava poměrů“. Tímto pojmem se rozumí, že soud může rozhodnout o všech otázkách, jak osobních, tak majetkových, které bude vzhledem k zájmu dítěte a dalším zřetelům považovat za důležité.⁸⁶

Pro všechny druhy rozvodu platí, že i v případě naplnění veškerých předpokladů pro rozvod manželství, soud manželství nerozvede, dokud předtím nerozhodne o poměrech dítěte pro dobu po rozvodu manželství.⁸⁷ Z toho tedy vyplývá, že rozhodnutí soudu o úpravě poměrů nezletilých dětí je podmínkou pro to, aby soud manželství rozvedl, přičemž toto rozhodnutí musí nabýt právní moci.⁸⁸ Právě rozhodování o poměrech nezletilých dětí pro dobu po rozvodu je pro rodiče rozhodnutím zásadním, ale také často velmi bolestivým, neboť tímto rozhodnutím soud upraví práva a povinnosti rodičů k dítěti pro dobu po rozvodu, což v praxi znamená, že

⁸⁵ § 755 odst. 2 OZ

⁸⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655-975)*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 226.

⁸⁷ § 755 odst. 3 OZ

⁸⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 722.

zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jakým způsobem má každý z rodičů přispívat na jeho obživu.⁸⁹ Koneckonců, to je hlavním předmětem rozhodování v řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti.⁹⁰ V tomto řízení se nejčastěji projevují negativní emoce, které jsou následkem rozvratu manželství a které ovlivňují stanoviska rodičů, což vede ke škodě dětí a jejich budoucnosti.⁹¹ O problematice úpravy poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu manželství rozhoduje soud v samostatném řízení, které spadá do řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.⁹² Žijeme v právním státě a práva dětí by měla být v oblasti rodinného práva na prvním místě, protože „*péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči.*“⁹³

V současné právní úpravě je řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu manželství a řízení o rozvod manželství oddělené.⁹⁴ Oddělení rozvodového řízení a řízení ve věcech péče soudu o nezletilé totiž zajišťuje zvýšenou ochranu nezletilých dětí.⁹⁵ Dalším důvodem, proč nemohou být tato řízení spojena je ten, že řízení o rozvodu je vždy řízením sporným, tedy řídí se pravidly platnými pro sporné řízení, zatímco řízení o poměrech dítěte je vždy řízením nesporným, které se řídí pravidly řízení nesporného.⁹⁶ Je třeba podotknout, že ne vždy byla tato řízení oddělena. Tato úprava byla do našeho právního řádu vložena až zákonem č. 91/1998 Sb. Konkrétně § 25 ZoR stanovil, že manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu manželství.⁹⁷ Výše uvedená novela tedy představovala zásadní zlom v úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu manželství, jelikož do té doby rozhodoval o vztahu rodičů k nezletilým dětem a o jejich právech a povinnostech stejný soud, který také rozhodoval o rozvodu rodičů. Z toho vyplývá, že rozsudek obsahoval nejen výrok o rozvodu manželství, ale také výrok o úpravě poměrů nezletilých dětí.⁹⁸

⁸⁹ FRANCOVÁ, Marie. Rozvod manželství. *Právo a rodina*, 2003, roč. 5, č. 4, s. 14.

⁹⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655-975)*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 226.

⁹¹ FRANCOVÁ, Marie. Rozvod manželství. *Právo a rodina*, 2003, roč. 5, č. 4, s. 14.

⁹² ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 721.

⁹³ Čl. 32 odst. 4 LZPS

⁹⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 721.

⁹⁵ KOTULKOVÁ, Jana. Rozvod manželství s nezletilými dětmi. *Právní rádce*, 2008, roč. 1, č. 7, s. 19.

⁹⁶ Důvodová zpráva k OZ (§ 755)

⁹⁷ KOTULKOVÁ, Jana. Rozvod manželství s nezletilými dětmi. *Právní rádce*, 2008, roč. 1, č. 7, s. 19.

⁹⁸ ZÁVODSKÁ, DVOŘÁKOVÁ, Jana a kol. *Manželství a rozvody. Praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet*. Praha: LINDE nakladatelství s. r. o., 2002, s. 72 – 73.

V praxi se ukázalo, že pokud jsou obě řízení oddělena, dochází ke zklidnění celého procesu. Obzvláště v řízení o rozvod manželství způsobovalo nejvíce problémů vyřešení budoucnosti společných dětí. Stejně se k tomu vyjádřil také ÚS.⁹⁹

Je třeba zdůraznit, že pokud by se úprava poměrů nezletilých dětí stanovená soudem neosvědčila z důvodu, že by rodič, kterému bylo dítě svěřeno do péče, odmítl bezdůvodně umožňovat dítěti styk s druhým rodičem nebo by odmítl druhému rodiči o dítěti podávat informace či by se dokonce snažil svou nenávist vůči druhému rodiči vštěpovat i dětem, je možné, aby soud dosavadní úpravu změnil. K podobným případům bohužel dochází docela často, bývalí partneri si vůbec neuvědomují, jak těžce svým dětem ubližují, když se je snaží připravit o lásku k otci nebo matce.¹⁰⁰

Z výše uvedených důvodů proto kladně hodnotím zakotvení řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu manželství před řízením o rozvodu manželství. Je ale zajímavé, že v některých zahraničních úpravách je tomu jinak a volí tam postup opačný (jako např. v úpravě německé), kde soud nejprve manželství rozvede a teprve poté rozhoduje o úpravě poměrů k jejich společným dětem, a to z důvodu zklidnění vzájemných vztahů mezi rozvedenými rodiči.¹⁰¹ Dá se říci, že postup podle české právní úpravy sice klade na opatrovnického soudce vyšší nároky, ale pokud bychom se měli držet zásady „nejlepšího zájmu dítěte“, pak tento postup hodnotím jako správný, protože poměry nezletilého dítěte jsou v okamžiku rozvodu manželství již pravomocně upraveny.¹⁰²

Dle mého názoru by nikdy neměla nastat situace, že by se manželé rozvedli a o dítě by nebylo do budoucna postaráno. Je důležité, aby soud opravdu vzal v úvahu ten nejlepší zájem dítěte, podrobně zkoumal, jaké má dítě vztahy s jedním a druhým rodičem a jak se o něj jeden nebo druhý rodič dokáže postarat, a to jak z hlediska materiálního, tak i výchovného. Domnívám se, že optimální je vyřešit všechny tyto záležitosti ještě před rozvodem manželství, aby dítě nebylo vystaveno zbytečnému stresu. Pokud v budoucnu nastane změna poměrů spočívající v tom, že dítě bude chtít být u druhého rodiče než u toho, se kterým teď aktuálně žije, bude potřeba na to reagovat novým rozhodnutím soudu. Důležité ale je, aby se každý případ posuzoval individuálně.

⁹⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. března 2017, sp. zn. Pl. ÚS 36/16

¹⁰⁰ FRANCOVÁ, Marie. Rozvod manželství (2. část). *Právo a rodina*, 2003, roč. 5, č. 4, s. 9.

¹⁰¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 452.

¹⁰² Tamtéž, s. 452.

3.1.1 Poměry nezletilého dítěte

Poměry nezletilého dítěte se myslí veškeré jeho záležitosti, které je potřeba upravit, pokud rodiče nezletilého dítěte nežijí spolu, tedy „*kdo bude mít dítě v péči, v jaké výši bude druhý rodič přispívat na výživu dítěte a kdy a v jakém rozsahu se bude s dítětem stýkat. Pokud se rodiče rozvádějí, musí být tyto otázky upraveny soudním rozhodnutím.*“¹⁰³

Má-li být rozhodnuto o rozvodu manželství, soud musí nejprve určit, s přihlédnutím k zájmu dítěte, jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat. Od souhlasného stanoviska rodičů se soud odchýlí jen tehdy, vyžaduje-li to zájem dítěte. Soud při tomto rozhodování bere v úvahu nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také jeho vztah k sourozencům, případně též k prarodičům.¹⁰⁴ Pokud se rodiče na úpravě péče o dítě pro dobu po rozvodu manželství dohodnou, soud může rozhodnout tak, že jejich dohodu schválí, ledaže by dohodnutý způsob výkonu rodičovské odpovědnosti nebyl v souladu se zájmem dítěte.¹⁰⁵

Neméně důležitou součástí výchovy dítěte je také jeho výživa. V praxi totiž docházelo k případům, kdy manželé podávali návrhy směřující k tomu, aby soud před rozhodnutím o rozvodu manželství rozhodl o péči o dítě, ale už nerozhodoval o jeho výživě. Jako důvod rodiče uváděli, že se na výživě dítěte domluví poté, co bude rozhodnuto o jeho výchově. Na podporu svého tvrzení použili ustanovení § 919 OZ, který hovoří ve zkratce o tom, že „*soud rozhodne ve věci výživného, jen pokud se rodiče dítěte, kteří spolu nežijí, na výživném nedohodli.*“¹⁰⁶ Soudy po zvážení všech okolností rozhodují tak, že považují za nezbytné rozhodnout jak o osobní péči o dítě, tak o jeho výživě, aby bylo možné manželství řádně rozvést. Jinými slovy, „*poměry nezletilých dětí měl zákonodárce na mysli především péči o dítě a jeho výživu, o kterých bylo rozhodováno i před nabytím účinnosti OZ.*“¹⁰⁷

Tento přístup zákonodárce a soudní praxe je třeba ocenit. Pokud bych o pojmu „poměry nezletilého dítěte“ slyšel poprvé, představil bych si pod ním asi veškeré záležitosti, které se dítěte týkají a které je potřeba před rozvodem manželství upravit, aby pak nedošlo k újmě na právech dítěte a aby byl respektován jeho nejlepší zájem. Z toho důvodu mi přijde tvrzení manželů, kteří pod tento pojem zahrnovali především rozhodnutí o výchově dítěte a nikoli též o jeho výživě, nelogické. Vidím v tom akorát snahu některých rozvádějících se manželů vyhnout se následné vyživovací povinnosti. Na tuto problematiku naštěstí pamatoval

¹⁰³ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 1, s. 12.

¹⁰⁴ § 906 odst. 1 OZ

¹⁰⁵ § 906 odst. 2 OZ

¹⁰⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 722.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 722.

zákonodárce a máme přímo v OZ upravené, že soud musí rozhodnout o poměrech nezletilého dítěte, tedy o jeho výchově a výživě, a to i přesto, že se manželé na jednom či druhém dohodli nebo se teprve dohodnou. Domnívám se, že tento krok zákonodárce bude v praxi velmi užitečný. Poměry nezletilého dítěte by měly být vyřešeny před rozvodem manželství, aby o dítě bylo v rámci možností dobře postaráno a aby jej negativně neovlivňovaly další soudní řízení, kde by se rozvádějící se manželé „dohadovali“ o výživném. Vždy by se mělo hledat optimální řešení poměrů dítěte, jehož rodiče spolu nežijí, protože je v zájmu společnosti, aby děti byly chráněny.¹⁰⁸

¹⁰⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 35.

4 Negativní vymezení předpokladů rozvodu manželství (tzv. tvrdostní klauzule)

V ustanovení § 755 odst. 2 OZ jsou vymezeny negativní předpoklady rozvodu manželství. Ty mají za následek zachování manželství i v případě kvalifikovaného rozvratu (pozitivního předpokladu rozvodu manželství). Odborná literatura tyto případy označuje jako tzv. tvrdostní klauzuli nebo též antidiskriminační klauzuli. Cílem tohoto ustanovení, resp. těchto klauzulí je ochrana subjektu, který je považován za slabší a který by mohl být rozvodem poškozen, resp. by mu mohla být způsobena újma.¹⁰⁹ Čtenáře možná napadne, proč se tyto klauzule nazývají právě tvrdostní. Na to odpovídá Hrušáková: „*jedná se v podstatě o tradiční zábrany rozvodu manželství za určitých situací, kdy se povolení rozvodu stává proti jednomu z manželů, případně dítěti, nepřiměřenou tvrdostí.*“¹¹⁰ Dále dodává: „*obě tyto tvrdostní klauzule upravoval již zákon o rodině po tzv. velké novele v roce 1998. V nové úpravě došlo jen k jejich systematickému přemístění (tvrdostní klauzule ve prospěch manžela), resp. upřesnění (tvrdostní klauzule ve prospěch dítěte).*“¹¹¹ Shodně k tomu Šmíd ve svém článku konstatuje, že tvrdostní klauzule slouží k ochraně dvou subjektů, buď nezletilého dítěte manželů nebo druhého manžela, který žalobu o rozvod nepodává.¹¹²

4.1 Tvrdostní klauzule ve prospěch dítěte – zákaz rozvodu manželství, který by byl v rozporu se zájmem nezletilého dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti, daným zvláštními důvody

V této podkapitole vysvětlím, co konkrétního si lze představit pod zájmem nezletilého dítěte, který je dán zvláštními důvody.

Manželé se mohou rozvést i přesto, že mají nezletilé dítě, které není plně svéprávné. V opačném případě by musel být výslovně v zákoně zakotven zákaz rozvodu manželů, kteří mají takové dítě. Nicméně lze kladně hodnotit, že takové dítě lze chránit alespoň v souvislosti s rozvodem.¹¹³ Představa, že by manželé mohli být skrze zákaz rozvodu manželství donuceni

¹⁰⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 724.

¹¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 450.

¹¹¹ Tamtéž, s. 450.

¹¹² ŠMÍD, Ondřej. Rozvod manželství nově. *Rekodifikace a praxe*, 2013, roč. 1, č. 12, s. 4.

¹¹³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 450.

žít spolu a udržovat rodinnou domácnost je více než naivní.¹¹⁴ Nepsaným pravidlem je, že pokud člověka držíme někde, kde se necítí dobře, bude z takového prostředí hledat únik. Proto pokud bychom explicitně v zákoně zakotvili zákaz rozvodu manželství, neumím si dost dobře představit situaci, která by následovala, protože mezi partnery by měla existovat určitá svoboda a tato svoboda by v sobě měla obsahovat i svobodu rozhodování, konkrétně rozhodování o tom, zda ten či onen partner chce v partnerském svazku zůstat či nikoliv. Z toho důvodu tedy pozitivně hodnotím, že v zákoně máme zakotvenou možnost rozvodu manželství. Jinými slovy, každý může změnit dříve učiněné rozhodnutí vstoupit do manželství, na druhé straně toto jeho právo je limitováno právem druhého manžela usilovat o zachování hodnot, rodinných pout a rodinného života vůbec.¹¹⁵ Další pozitivum spatřuji v tom, že se musí jednat o kvalifikovaný rozvrat, aby se manželství nerozváděla z bagatelních důvodů. Nejvíce důležité je ale to, aby se při rozvodu manželství nezapomínalo na ochranu práv nezletilých dětí a na jejich zájmy a potřeby.

4.1.1 Zájem nezletilého dítěte daný zvláštními důvody

V této podkapitole se zabývám zájmem nezletilého dítěte daným zvláštními důvody na tom, aby manželství nebylo rozvedeno. Co se týká doby, po kterou lze tuto tvrdostní klauzuli ve prospěch nezletilého dítěte použít, pak je to po celou dobu jeho nezletilosti.¹¹⁶ Je na místě zmínit, že tato úprava není výdobytkem OZ a jeho úpravy rodinného práva, ale že v našem právním řádu existovala už dříve. Konkrétně už ZPR obsahoval ustanovení § 30 odst. 3, podle kterého manželství nemohlo být rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem dětí.¹¹⁷ Stejně tak ZoR v původním znění ve svém § 24 věta druhá uváděl, že při rozhodování o rozvodu manželství soud musí přihlídnout zejména k zájmům nezletilých dětí.¹¹⁸ Tzv. velká (a nejvýznamnější) novela ZoR č. 91/1998¹¹⁹ ze dne 3. 4. 1998, již zakazovala rozvod manželství po dobu nezletilosti jejich dětí, pokud by rozvod manželství byl v rozporu se zájmem těchto dětí.¹²⁰

¹¹⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 724.

¹¹⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ZATLOUKALOVÁ, Lucie. Dokud nás smrt nerozdělí: úvahy nad právem na rozvod. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 17, s. 573.

¹¹⁶ ŠMÍD, Ondřej. Rozvod manželství nově. *Rekodifikace a praxe*, 2013, roč. 1, č. 12, s. 5.

¹¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 450.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 450.

¹¹⁹ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 34.

¹²⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 450.

Nyní se podíváme na konkrétní zvláštní důvody, které svědčí ve prospěch zachování manželství. Hrušáková, Šínová i Zuklínová se na těchto zvláštních důvodech v podstatě shodují. Podle Hrušákové „*mohou být zvláštními důvody, pro něž je rozvod manželství v rozporu se zájmy dítěte, zejména invalidita dítěte, jeho fyzické nebo psychické postižení apod.*“¹²¹ Podle Šínové „*v úvahu přichází především situace, kdy půjde o dítě zdravotně postižené, a setrvání v manželství může být předpokladem získání zvláštních služeb pro toto dítě, dotací nebo speciální péče. Stejně tak může být důvodem nerozvést manželství nutnost manžela, který rodinnou domácnost opustil, přispívat na její chod, která by jinak rozvodem manželství zanikla.*“¹²² Zuklínová k tomu uvádí: „*pravidelně jsou tyto zvláštní důvody vyvolány nemocí dítěte, která je takového charakteru, že vyžaduje přítomnost i ekonomické zajištění obou rodičů.*“¹²³

Narození fyzicky či mentálně postiženého dítěte musí být pro oba rodiče těžkou životní zkouškou. V takové situaci je naprosto nezbytné, aby manželé opravdu drželi spolu a všechny záležitosti, které jsou s touto smutnou událostí spojené, společně řešili a na všem se domlouvali. Koneckonců požadavek, aby manželé spolu sdíleli nejen slasti, ale i strasti společného života, vyplývá již z manželského slibu.

4.1.2 Zjišťování zájmu nezletilého dítěte daného zvláštními důvody na zachování manželství (dotazem u opatrovníka)

Nová hmotněprávní úprava zakotvila, že soud by měl zájem dítěte na trvání manželství zjistit i dotazem u opatrovníka (zpravidla OSPOD) jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti pro dobu po rozvodu manželství.¹²⁴ Toto je novinka oproti dřívější právní úpravě.¹²⁵

Skutečnost, že soud manželství nerozvede právě kvůli zájmu nezletilého dítěte, může vyplývat již ze samotného rozhodnutí soudu péče o nezletilé o úpravě poměrů k dítěti pro dobu po rozvodu manželství, konkrétně z jeho odůvodnění anebo z námítky manžela, který si rozvod nepřeje, a to bez ohledu na to, zda mu dítě pro dobu po rozvodu manželství bylo svěřeno do

¹²¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 450.

¹²² ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 724.

¹²³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655-975)*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 226.

¹²⁴ NOVOTNÁ, Věra. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (1.). *Právo a rodina*, 2014, roč. 16, č. 1, s. 5.

¹²⁵ JIRSA, Jaromír. *Nová úprava rozvodového řízení účinná od 1. 1. 2014* [online]. pravniprostor.cz, 18. února 2014 [cit. 14. srpna 2020]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nova-uprava-rozvodoveho-rizeni-ucinna-od-1-1-2014>>.

péče.¹²⁶ Doplním, že zvláštní důvody soud zjišťuje nejen přímo, tedy osobně u dítěte (pokud je schopno a ochotno o takových důvodech se soudcem mluvit), ale rovněž dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti.¹²⁷

V daném případě je vhodné si položit otázku, zdali se problematika zájmu nezletilého dítěte týká jakéhokoliv dítěte, o nějž rodiče pečují nebo se musí jednat pouze o jejich společné dítě. Odpovědí je, že to může být pouze společné dítě manželů. To znamená, že se nesmí jednat o dítě jenom jednoho z manželů, které pochází z jiného soužití. Na druhou stranu by manžel, případně partner rodiče dítěte, který sám rodičem dítěte není, měl o dítě společně pečovat spolu s jeho rodičem, tedy podílet se na jeho výchově a péči, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti.¹²⁸

K této podmínce je ale potřeba uvést, že by neměla být vykládána v tom smyslu, že soudy v každém řízení o rozvod manželství mají povinně zjišťovat názor opatrovníka jmenovaného pro řízení o úpravu poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu manželství. Takový postup by nebral ohled na věk dítěte, protože pokud se věk dítěte blíží k 18. roku, je na internátě a za rodinou jezdí jen o víkendech, nebude takový názor opatrovníka potřeba. Na druhé straně není možné obsah tohoto požadavku vyložit tak, že se soud automaticky dotáže opatrovníka na to, jaký dopad má rozvod manželství na nezletilé dítě již v průběhu řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.¹²⁹ Výše uvedená podmínka by měla být soudy vykládána takto: *„Za správný postup považujeme takový, kdy soud rozhodující o rozvodu manželství zjišťuje, zda by ve věci mohl být dán zájem nezletilého dítěte daný zvláštními důvody bránícími rozvodu. Pokud ke zjištění takového zájmu nezletilého dítěte v řízení nic nevede, není třeba se opatrovníka jmenovaného pro řízení ve věcech péče soudu o nezletilé dále na zájmy nezletilého dítěte dotazovat. Naproti tomu, zjistí-li soud v průběhu řízení jakoukoli skutečnost nasvědčující existenci zájmu dítěte bránící rozvodu, musí opatrovníka jmenovaného v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé kontaktovat. Vyjádření opatrovníka, které již učinil v průběhu tohoto řízení, není dostačující.“*¹³⁰

Soud zájmy nezletilých dětí zjišťuje zejména výsledkem opatrovníka nebo jeho vyjádřením, nicméně tento důkazní prostředek není jediný. Jinými důkazy mohou být například lékařské zprávy o zdravotním stavu dítěte, výsledky svědků, kteří dobře znají poměry

¹²⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 450-451.

¹²⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655-975)*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 226.

¹²⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 451.

¹²⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 725.

¹³⁰ Tamtéž, s. 725.

nezletilého dítěte nebo i ohledání (např. nemovité věci, která je speciálně uzpůsobená pro péči o zdravotně postižené dítě).¹³¹

Jako v každém soudním řízení, tak i v řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu manželství, platí určité zásady. V tomto řízení se konkrétně jedná o zásadu vyšetřovací. Tato zásada je podstatná pro zjištění zájmů nezletilých dětí.¹³² Vyšetřovací zásadu máme upravenou v ZŘS, kde je popsána tak, že v řízení soud může provést i jiné než účastníky navržené důkazy, je-li to třeba ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu, nebo pokud je toho třeba ke zjištění zájmů nezletilých dětí účastníků, kvůli kterým manželství nemůže být rozvedeno.¹³³

U každého případu, který se týká nezletilého dítěte a jeho zájmů je nutné, aby jej soud posuzoval s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem, aby byly zaručeny nejen základní principy rodinného práva (zejména nejlepší zájem dítěte), ale i spravedlivého procesu. I kdyby s rozvodem manželé jinak souhlasili, nemělo by být rozvedeno, pokud by to bylo v rozporu se zájmy nezletilých dětí. Na druhé straně, v takových případech bude zachování manželství bohužel jen velmi těžko v zájmu dítěte, jelikož nutit manžele setrvat ve svazku, ve kterém ani jeden z nich být nadále nechce, bude mít na dítě a jeho zájmy spíše vliv negativní.¹³⁴

4.1.3 Ochrana zájmů nezletilého dítěte

První případ tvrdoštní klauzule lze použít i na situace, kdy otec odejde ze společné domácnosti a matka se stará o postižené dítě, přičemž tato péče jí zabírá veškerý její čas, a z toho důvodu se nemůže živit sama. Důvodem, proč by v tomto případě soud neměl manželství rozvádět, je právě výživné manželky, které je nutné k tomu, aby mohla náležitě pečovat o nezletilé dítě se zvláštními potřebami. Z tohoto hlediska je jasné, že zde rozhoduje ochrana zájmů nezletilého dítěte, pro které soud manželství nerozvede, jelikož se nemůže samo živit a je závislé na rodičích.¹³⁵ Totomi přijde jako zcela legitimní důvod, kvůli kterému soud manželství nerozvede, protože je zcela evidentní, že zdravotně postižené dítě se nemůže samo o sebe postarat a je potřeba, aby se o něj alespoň jeden z rodičů staral. Pokud by soud manželství rozvedl i přesto, že se v rodině nachází zdravotně postižené dítě, mělo by to za následek, že matka by nezvládla dítě sama materiálně zabezpečit (samozřejmě, že manžel je povinen ze

¹³¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 725.

¹³² Tamtéž, s. 725.

¹³³ § 390 ZŘS

¹³⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 725-726.

¹³⁵ Tamtéž, s. 724.

zákonu poskytovat matce výživné¹³⁶, ale to samo o sobě nemusí stačit k pokrytí všech nákladů vynaložených na péči o dítě a domácnost) a dítě by pak putovalo např. do dětského domova. Nejspíše se všichni shodneme na tom, že je vhodné, aby dítě bylo vychováváno svými rodiči.

4.1.4 Ochrana bydlení manželů

Ochrana bydlení manželů je dalším důvodem, kdy soud rozvod manželství nepřipustí. V případě, že manželé měli rodinnou domácnost v nemovité věci, přičemž vlastníkem této nemovité věci je jen jeden z nich a ten následně tuto domácnost opustil poté, co byla z důvodu zdravotního postižení jejich dítěte speciálně upravena, tak soud nemusí (samozřejmě vždy s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu) rozvod manželství připustit a může zachovat druhému z manželů právo bydlení k této nemovité věci.¹³⁷ K ochraně bydlení manželů se vyjadřuje i OZ. Pokud mají manželé za své obydlí dům nebo byt, k němuž má jeden z manželů výhradní právo bydlení a je-li to jiné právo než závazkové, vzniká okamžikem uzavření manželství druhému manželu právo bydlení. Vznikne-li jednomu z manželů výhradní právo bydlení k domu nebo bytu za trvání manželství, vznikne tím současně druhému z manželů právo bydlení.¹³⁸ Toto konkrétní ustanovení můžeme v intencích § 755 odst. 2 písm. a, OZ interpretovat jako jeden z důvodů, pro které soud manželství nerozvede.

K dané problematice se vyjádřil i NS, který konstatoval, že „*manžel, jemuž svědčí výhradní právo umožňující v domě nebo bytě bydlet, se nemůže zprostit ochrany bydlení druhého manžela (§ 747 odst. 1 OZ) opuštěním rodinné domácnosti. Tímto jednostranným jednáním nezanikne právo bydlení druhého manžela vzniklé podle § 744 OZ, třebaže dům nebo byt přestanou být v důsledku zániku rodinné domácnosti obydlím manželů.*“¹³⁹

Na závěr krátké shrnutí. Pokud z nemovité věci, kde se nachází rodinná domácnost, odejde její vlastník, tak to nutně neznamená pozbytí práva druhého manžela v této nemovité věci pobývat, a to zvláště v případě, pokud se zde stará o jejich společné, zdravotně postižené dítě, pro které zároveň byla nemovitá věc speciálně uzpůsobena.

¹³⁶ § 697 OZ

¹³⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 725.

¹³⁸ § 744 OZ

¹³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2019, sp. zn. 26 Cdo 3975/2017

4.2 Tvrdošní klauzule ve prospěch manžela – zákaz rozvodu manželství, který by byl v rozporu se zájmem manžela, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma

Tvrdošní klauzule ve prospěch manžela znamená, že soud manželství nerozvede, byť zde existuje kvalifikovaný rozvrat, pokud na tom má zájem manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel, rozvodem by mu byla způsobena zvlášť závažná újma a ve prospěch zachování manželství svědčí mimořádné okolnosti.¹⁴⁰ Nicméně u této klauzule je stanovena tříletá lhůta, jejíž marné uplynutí má za následek, že soud manželství rozvede i přesto, že výše zmíněné okolnosti jsou naplněny.¹⁴¹

Stejně jako tvrdošní klauzule ve prospěch dítěte, tak i tvrdošní klauzule ve prospěch manžela, se v českém právním řádu objevila poprvé už v § 30 ZPR z roku 1949 a následně byla zavedena do ZoR až tzv. velkou novelou v roce 1998.¹⁴² Pro úplnost zde uvádím ustanovení § 30 ZPR. (1) Manžel může žádat soud, aby manželství zrušil rozvodem, nastal-li z důležitých důvodů mezi manžely hluboký a trvalý rozvrat. (2) Manželství nemůže být rozvodem zrušeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem nezletilých dětí manželů. (3) Pokud žádá o rozvod manželství manžel, který rozvrat výlučně zavinil, nelze manželství zrušit, ledaže druhý manžel projeví s rozvodem souhlas. (4) Ale i bez tohoto souhlasu může soud zrušit manželství rozvodem ve výjimečných případech, jestliže manželé po dlouhou dobu spolu nežijí, maje přitom na zřeteli zájem společnosti.¹⁴³

Je třeba zdůraznit, že v OZ musí být všechny podmínky uvedené v § 755 odst. 2 písm. b, splněny kumulativně.¹⁴⁴

4.2.1. Manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel

Z jazykového výkladu uvedeného pojmu by se mohlo zdát, že se jedná o nevinného manžela v obecném slova smyslu. Tak tomu ale není. Tento pojem je třeba vykládat tak, že manžel se na rozvratu manželství především nepodílel tím, že by porušoval manželské povinnosti. Na druhé straně ovšem není správné, pokud bychom daný pojem vykládali

¹⁴⁰ § 755 odst. 2 písm. b, OZ

¹⁴¹ Tamtéž

¹⁴² HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 451.

¹⁴³ § 30 ZPR.

¹⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 451.

v neprospěch druhého manžela tak, že on převážně zapříčinil rozvrat manželství porušováním manželských povinností.¹⁴⁵

Pro představu si zde ještě uvedeme ustanovení OZ, které se zmiňuje právě o tom, co se rozumí manželskými povinnostmi. Patří sem vzájemná úcta mezi manžely, povinnost žít spolu¹⁴⁶, věrnost, vzájemné respektování důstojnosti, podpora, udržování rodinného společenství, vytváření zdravého rodinného prostředí a společná péče o děti.¹⁴⁷

Podstatné je rozlišení, zda byl rozvrat manželství způsoben právě porušením manželských povinností uvedených v § 687 OZ nebo jinými okolnostmi nezávislými na § 687 OZ (v tom případě by se tato tvrdostní klauzule neaplikovala). Hrušáková k tomu uvádí: „Rozvrat manželství může být zapříčiněn i objektivními okolnostmi (např. neplodností jednoho z manželů, duševní chorobou, invaliditou apod.) nebo i jinými subjektivními okolnostmi, které však nespočívají v porušování povinností uvedených v § 687 OZ (např. neshody pramenící z odlišných politických nebo náboženských postojů, zásahy třetích osob).“¹⁴⁸ Šínová k těmto jiným okolnostem, které nespočívají v porušení manželských povinností podle § 687 OZ, dále přidává dlouhodobou nemoc jednoho z manželů, ztrátu zaměstnání nebo ekonomickou nestabilitu vztahů vyvolanou vnějšími okolnostmi.¹⁴⁹

Okolnostmi, které naopak spočívají v opakovaném porušování manželských povinností jedním z manželů a jejichž důsledkem bude uplatnění této tvrdostní klauzule jsou nevěra, alkoholismus nebo bezdůvodné rozprodávání nebo zadlužování společného majetku.¹⁵⁰

Ochrana „nevinného“ manžela ale nemůže být časově neomezená – trvá tak dlouho, jak je adekvátní, při porovnání újmy, která by mu mohla být způsobena rozvodem manželství a újmy, která je zachováním manželství působena druhému manželovi.¹⁵¹

4.2.2 Mimořádné okolnosti svědčící ve prospěch zachování manželství

Mimořádnými okolnostmi se obecně rozumí takové okolnosti, které svědčí pro zajištění výživy „nevinného“ manžela a zajištění jeho bytových potřeb, protože zánikem manželství by

¹⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 451.

¹⁴⁶ Neznámená nutně žít ve společném obydlí

¹⁴⁷ § 687 odst. 2 OZ.

¹⁴⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 451.

¹⁴⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 726.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 726.

¹⁵¹ Důvodová zpráva k OZ (§ 755)

tyto potřeby (výživu a bydlení) ztratil.¹⁵² Konkrétními mimořádnými okolnostmi svědčícími pro zachování manželství může být „závažná nemoc nevinného manžela či např. jeho postižení, kdy nemovitá věc, která patří druhému manželovi, je jeho potřebám uzpůsobena, jakož i velmi nepříznivá ekonomická situace, kdy opouštěný manžel se ocitá bez jakéhokoli zaměstnání a není schopen své životní potřeby zajistit.“¹⁵³ Dalšími mimořádnými okolnostmi, které ospravedlňují zachování manželství, mohou být například délka trvání manželského soužití, zdravotní stav druhého manžela, jakož i mnoho jiných skutečností, které výjimečně mohou být i majetkového charakteru.¹⁵⁴ Dále se může jednat také o okolnosti jako například vyšší věk manžela nebo jeho nemoc, která vyžaduje pomoc jiné osoby a s tím související vydání zvýšených nákladů, neschopnost vydělat si na dostatečné zabezpečení za stavu pracovní neschopnosti, resp. nezpůsobilosti, apod.¹⁵⁵

4.2.3 Zvlášť závažná újma způsobená rozvodem „nevinnému“ manželu

Jedná se o jeden z dalších požadavků nutných k naplnění tvrdoštní klauzule podle § 755 odst. 2 písm. b, OZ. Z logiky věci vyplývá, že se bude jednat o újmu, která by rozvodem byla způsobena tomu z manželů, který s rozvodem nesouhlasí. Aby mohla být taková zvlášť závažná újma, která by byla rozvodem způsobena, opravdu považována za závažnou, musí mít nejen ekonomické dopady, ale také dopady bytové či zdravotní.¹⁵⁶ Nicméně újmu jako takovou je třeba chápat jako újmu osobní. A ta může spočívat například v tom, že se u bránícího se manžela projevila závažná choroba (ať už fyzická či duševní), jejíž prognóza je v okamžiku rozvodu nejasná nebo že bránící se manžel je zdravotně postižený, invalidní a je tím pádem odkázán na pomoc druhého manžela. Dále se může jednat i o skutečnost, že manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel, ztratí po rozvodu možnost bydlení a opatření si jiného bydlení je pro něj značně složité.¹⁵⁷

¹⁵² ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 726.

¹⁵³ Tamtéž, s. 726.

¹⁵⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 452.

¹⁵⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 227.

¹⁵⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 726.

¹⁵⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 451.

4.2.4 Lhůta 3 let

V § 755 odst. 2 písm. b, OZ je stanoveno, že soud manželství nerozvede, i když je kvalifikovaně rozvráceno, „ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let.“¹⁵⁸ Tento požadavek OZ převzal ze ZoR. V ZoR bylo zakotveno, že návrhu na rozvod, s nímž manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel, nesouhlasí a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma, soud nevyhoví, jestliže ve prospěch zachování manželství svědčí i mimořádné okolnosti. Pokud spolu ale manželé po dobu delší než tři roky nežijí, soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky § 24.¹⁵⁹

Na základě porovnání ZoR s OZ je patrné, že OZ pouze převzal lhůtu ze ZoR a lhůta zůstává stejná, tříletá. Někoho by mohlo napadnout, proč právě tříletá lhůta? Podle Hrušákové „jestliže manželé spolu nežijí více než tři roky, je zde zřejmě dána existence rozvratu a jen výjimečně lze od manželů očekávat obnovení manželského soužití.“¹⁶⁰ Podle Zuklínové se odděleným životem manželů rozumí separace manželského soužití, ale nevyžaduje se oddělené bydlení.¹⁶¹ Zákonodárce považuje tříletou lhůtu od ukončení manželského soužití za dostatečnou dobu k tomu, aby se manžel, který se na rozvratu manželství nepodílel, postaral o budoucí řešení svých záležitostí.¹⁶² Naproti tomu Komisi pro evropské právo rodinné by stačila pouze jednorozhodnutí, které neobsahuje argumentaci k jednotlivým podmínkám aplikace tzv. tvrdostní klauzule.¹⁶⁴

4.2.5 Příklady nesprávné aplikace tzv. tvrdostní klauzule v rozhodnutích okresních soudů v ČR

Zatloukalová v článku napsaném spolu s Králíčkovou uvádí příklady nesprávné aplikace tzv. tvrdostní klauzule, kdy okresní soudy tyto klauzule nesprávně interpretují a aplikují, což má za následek nedostatečné či dokonce chybějící odůvodnění soudního rozhodnutí, které neobsahuje argumentaci k jednotlivým podmínkám aplikace tzv. tvrdostní klauzule.¹⁶⁴

¹⁵⁸ § 755 odst. 2 písm. b, OZ

¹⁵⁹ § 24b ZoR

¹⁶⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 452.

¹⁶¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 227.

¹⁶² ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 726.

¹⁶³ Důvodová zpráva k OZ (§ 755)

¹⁶⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ZATLOUKALOVÁ, Lucie. Dokud nás smrt nerozdělí: úvahy nad právem na rozvod. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 17, s. 577.

Například v rozsudku Okresního soudu v Mladé Boleslavi se soud v rámci odůvodnění zvlášť závažné újmy omezil pouze na konstatování ekonomické nebo citové újmy bez dalšího vysvětlení, v čem spočívá:¹⁶⁵ „rozvodem by byla žalované způsobena zvlášť závažná zejména osobní újma.... rozvod manželství by znamenal rovněž citelnou ekonomickou újmu žalované.“¹⁶⁶

Dalším nedostatečně odůvodněným rozhodnutím je rozsudek Okresního soudu v Chebu, kde soud v odůvodnění vůbec neidentifikoval mimořádné okolnosti svědčící ve prospěch zachování manželství:¹⁶⁷ „doposud tito neuzavřeli dohodu o způsobu financování provozu jejich společného domu... když v tomto domě bydlí žalovaná s dcerou účastníka řízení, přičemž úhradu služeb.. není žalovaná objektivně schopna zajistit.“¹⁶⁸

V rozhodnutí Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou se soud omezil jen na konstatování, že:¹⁶⁹ „bylo zjištěno, že manželství... fungovalo až do září 2015 řádně a pokud by tomu tak nebylo, byl by rozvod v rozporu se zájmem manželky, která se na případném rozvratu manželství převážně porušením manželských povinností nepodílela, neboť soud v řízení zjistil..., že se na porušení manželských povinností převážně podílel manžel.“¹⁷⁰

Posledním příkladem špatné praxe ve věci tzv. tvrdostní klauzule je rozhodnutí Okresního soudu v Novém Jičíně, jelikož z odůvodnění rozhodnutí se výslovně nepodávalo, zda tzv. tvrdostní klauzuli soud aplikoval, či nikoli.¹⁷¹ Soud konstatoval: „rozvod manželství by byl v rozporu se zájmem manželky, když skutečnost, že má manžela stále ráda, chtěla, aby se vrátil do společné domácnosti, když mají spolu děti, svědčí ve prospěch zachování manželství.“¹⁷²

Všechny podmínky pro užití tzv. tvrdostní klauzule musí být splněny kumulativně a musí být náležitě odůvodněny. Soud by se neměl ve svém odůvodnění omezit pouze na konstatování, že rozvod je proti zájmu druhého manžela a působí mu závažnou újmu, anebo že manžel nebude mít po rozvodu zajištěno bydlení. Soud musí v rámci spravedlivé rovnováhy

¹⁶⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ZATLOUKALOVÁ, Lucie. Dokud nás smrt nerozdělí: úvahy nad právem na rozvod. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 17, s. 577.

¹⁶⁶ Rozsudek OS v Mladé Boleslavi ze dne 2. července 2002, č. j. 6 C 24/2002-27

¹⁶⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ZATLOUKALOVÁ, Lucie. Dokud nás smrt nerozdělí: úvahy nad právem na rozvod. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 17, s. 577.

¹⁶⁸ Rozsudek OS v Chebu ze dne 19. listopadu 2010, č. j. 11 C 76/2010

¹⁶⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ZATLOUKALOVÁ, Lucie. Dokud nás smrt nerozdělí: úvahy nad právem na rozvod. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 17, s. 577.

¹⁷⁰ Rozsudek OS ve Žďáru nad Sázavou ze dne 3. listopadu 2015, č. j. 10 C 76/2015-35

¹⁷¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ZATLOUKALOVÁ, Lucie. Dokud nás smrt nerozdělí: úvahy nad právem na rozvod. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 17, s. 577.

¹⁷² Rozsudek OS v Novém Jičíně ze dne 13. března 2014, č. j. 6 C 29/2014-17

mezi právem jednoho manžela na sebeurčení a ochranou slabší strany (druhého manžela), důkladně argumentovat a odůvodňovat.¹⁷³

¹⁷³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ZATLOUKALOVÁ, Lucie. Dokud nás smrt nerozdělí: úvahy nad právem na rozvod. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 17, s. 578.

Závěr

V úvodu této práce jsem si dal za cíl na konkrétních příkladech vysvětlit a objasnit problematické aspekty, které obsahuje aktuální právní úprava ztíženého rozvodu. Za tímto účelem jsem si stanovil výzkumné otázky, na které hodlám v závěru diplomové práce odpovědět a zjistit tak, zda práce splnila svůj účel.

V diplomové práci jsem se zabýval pojmem „kvalifikovaného rozvratu manželství“, tedy rozvratu trvalého, hlubokého a nenapravitelného, kdy nelze očekávat obnovení manželského soužití. Tento pojem je pro celou práci klíčový, jelikož v současné právní úpravě je kvalifikovaný rozvrat jediným důvodem rozvodu manželství. Dle mého názoru je důležité vědět, co konkrétního představují pojmy „trvalý“, „hluboký“ a „nenapravitelný“ rozvrat manželství. Pokud totiž soud již rozhoduje o rozvodu manželství, měl by mít jistotu v tom, že manželství je opravdu natolik rozvrácené, že může být rozvedeno. Trvalým rozvratem se rozumí rozvrat delší šesti měsíců, kdy spolu manželé již nežijí (ve smyslu netvoří rodinné společenství), hlubokým, že se dotýká samotné podstaty manželství a nenapravitelným, že neexistuje možnost nápravy.

Poměry nezletilého dítěte máme na mysli veškeré záležitosti související s jeho výchovou a výživou, které je nutné upravit v samostatném opatrovnickém řízení před rozvodem manželství. Pokud by tato záležitost nebyla upravena, soud by manželství nemohl rozvést. Opatrovnický soud rozhoduje o všech otázkách, jak osobních, tak majetkových, které bude vzhledem k zájmu dítěte a dalším zřetelům považovat za důležité. V aktuální právní úpravě je opatrovnické řízení odděleno od řízení o rozvod manželství, což lze kladně hodnotit zejména s ohledem na ochranu práv dětí a zklidnění celého procesu.

Co se týče pojmu „nejlepší zájem dítěte“, nedá se jednoznačně interpretovat. Něco jiného si pod tímto pojmem představí rodič, soudce či sociální pracovník. Při rozvodu manželství je „nejlepší zájem dítěte“ nejdůležitějším atributem, na který je třeba brát ohled. Nicméně žádná právní norma neobsahuje jednoznačný výklad tohoto pojmu, proto musí být vždy aplikován s ohledem na konkrétní případ.

Zvláštními důvody, díky kterým má nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti, zájem na tom, aby manželství nebylo rozvedeno, mohou být například invalidita dítěte či jeho fyzické nebo psychické postižení, které vyžaduje přítomnost i ekonomické zajištění obou rodičů a setrvání obou rodičů v manželství může být předpokladem získání zvláštních služeb pro dítě, dotací nebo speciální péče.

Pod manželské povinnosti spadá vzájemná úcta, povinnost žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet

zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti. Porušení manželských povinností je jedním z atributů tzv. tvrdostní klauzule ve prospěch manžela. Tato klauzule může být tedy aplikována pouze tehdy, pokud je rozvrat manželství způsoben právě porušením manželských povinností, nikoli jinými okolnostmi. K typickým příkladům porušení manželských povinností patří například nevěra, alkoholismus nebo bezdůvodné rozprodávání nebo zadlužování společného majetku.

Zvlášť závažnou újmu, která by rozvodem mohla být způsobena tomu z manželů, který má zájem na tom, aby manželství nebylo rozvedeno, musíme v první řadě chápat především jako újmu osobní, která ale má i své ekonomické, bytové či zdravotní dopady. Konkrétně se může jednat o újmu, která spočívá v tom, že manžel bránící se rozvodu je zdravotně postižený nebo invalidní, případně onemocněl závažnou chorobou (fyzickou či duševní), jejíž prognóza je v okamžiku rozvodu nejasná. Takovou další zvlášť závažnou újmu, která může být způsobena manželovi, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel, může být ztráta možnosti bydlení po rozvodu nebo schopnosti si jiné bydlení opatřit.

Konkrétními mimořádnými okolnostmi svědčícími pro zachování manželství i v případě kvalifikovaného rozvratu jsou například nepříznivý zdravotní stav „nevinného“ manžela, který vyžaduje pomoc jiné osoby, jeho zdravotní postižení, neschopnost zajistit si své životní potřeby apod. Dalšími takovými okolnostmi může být například délka trvání manželského soužití nebo vyšší věk manžela, který si rozvod nepřeje.

Věřím, že po přečtení této práce bude čtenáři jasné, co ztížený rozvod znamená, jaký je jeho obsah a účel, jaké podmínky a předpoklady musí být pro jeho naplnění splněny a jaké důsledky z něj pro oba manžele a jejich děti vyplývají.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

1. HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Dítě, rodina, stát. (Úvahy nad právním postavením dítěte)*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně – právnická fakulta, 1993. 160 s.
2. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 2009. 191 s.
3. BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁKOVI Markéta a Daniel a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. r. o., 1996. 256 s.
4. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně a nakladatelství Doplněk, 1998. 312 s.
5. ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010. 380 s.
6. ČEŠKA, Zdeněk a kol. *Československé rodinné právo*. Praha: Nakladatelství Panorama, 1985. 312 s.
7. FRANCOVÁ, Marie, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. 260 s.
8. DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana a kol. *Manželství a rozvody. Praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet*. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2002. 104 s.
9. ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. 336 s.
10. HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. Praha: Academia, 1977. 366 s.

Komentáře

1. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 1380 s.
2. MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. 2064 s.
3. ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655-975)*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. 752 s.

4. KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině 2. díl. 2. vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 1441 s.

Příspěvky ve sborníku

1. WESTPHALOVÁ, Lenka. Základní východiska pro studium rodiny z pohledu práva. In WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (eds). *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: API – Wolters Kluwer, 2009, s. 595 – 602.

Odborné články

1. NOVOTNÁ, Věra. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (1.). *Právo a rodina*, 2014, roč. 16, č. 1, s. 1 – 7.
2. LACINOVÁ HUBINKOVÁ, Adéla, PYTELA, David. Rozvod manželství – některé rozdíly mezi sporným a nesporným rozvodem. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 2, s. 1 – 8.
3. ŠMÍD, Ondřej. Rozvod manželství nově. *Rekodifikace a praxe*, 2013, roč. 1, č. 12, s. 2 – 5.
4. KOTULKOVÁ, Jana. Rozvod manželství s nezletilými dětmi. *Právní rádce*, 2008, č. 7, s. 19 – 22.
5. FRANCOVÁ, Marie. Rozvod manželství. *Právo a rodina*, 2003, roč. 5, č. 4, s. 10 – 15.
6. FRANCOVÁ, Marie. Rozvod manželství (2. část). *Právo a rodina*, 2003, roč. 5, č. 4, s. 9 – 13.
7. HOLUB, Miloš. Zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého v českém právu – úvahy nad interpretací § 22 odst. 1 ZOR. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 11, s. 405 – 407.
8. SVOBODA, Karel. Nové problémy v řízení o rozvod manželství. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 5, s. 31 – 33.
9. ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 1, s. 12 – 16.

10. PAVLÁT, Josef. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 11, s. 36 – 40.
11. GREGOROVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Výchova, výživa a státní sociální podpora. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 4, s. 169 – 172.

Právní předpisy

1. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
5. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění zákona č. 46/1959 Sb. účinném ke dni 1. září 1959
7. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 84/2012 Sb. účinném ke dni 20. března 2012
8. Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989, New York
9. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2013

Soudní rozhodnutí

1. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2019, sp. zn. 26 Cdo 3975/2017
2. Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. března 2017, sp. zn. Pl. ÚS 36/16
3. Nález Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I ÚS 1554/14
4. Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. března 2015, sp. zn. IV. ÚS 106/15

5. Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. května 2015, sp. zn. IV. ÚS 3583/14
6. Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. srpna 2018, sp. zn. IV. ÚS 1286/18-2
7. Rozsudek Okresního soudu v Mladé Boleslavi ze dne 2. července 2002, č. j. 6 C 24/2002-27
8. Rozsudek Okresního soudu v Chebu ze dne 19. listopadu 2010, č. j. 11 C 76/2010
9. Rozsudek Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou ze dne 3. listopadu 2015, č. j. 10 C 76/2015-35
10. Rozsudek Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 13. března 2014, č. j. 6 C 29/2014-17

Internetové stránky

1. *Úhrnná rozvodovost v letech 1950-2018* [online]. czso.cz, 24. června 2019 [cit. 29. prosince 2019]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/uhrrna-rozvodovost-v-letech-1950-2018>>.
2. *Rozvod manželství v novém občanském zákoníku* [online]. muj-pravnik.cz, 12. srpna 2019 [cit. 26. října 2019]. Dostupné na <<https://muj-pravnik.cz/rozvod-v-novem-obcanskem-zakoniku/>>.
3. *Výbor OSN pro práva dítěte vydal komentář k nejlepšímu zájmu dítěte* [online]. vlada.cz, 6. června 2013 [cit. 29. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>>.
4. JIRSA, Jaromír. *Nová úprava rozvodového řízení účinná od 1. 1. 2014* [online]. pravni prostor.cz, 18. února 2014 [cit. 12. srpna 2020]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nova-uprava-rozvodoveho-rizeni-ucinna-od-1-1-2014>>.

Jiné

1. ELIÁŠ, Karel a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012.
2. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
3. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Shrnutí

Diplomová práce s názvem „Problematické aspekty při zachování manželství v důsledku tzv. ztíženého rozvodu podle občanského zákoníku“ se věnuje neurčitým právním pojmům, které současná právní úprava v této oblasti obsahuje. Cílem této práce je tyto pojmy vysvětlit na konkrétních příkladech primárně kritickým rozbohem odborné literatury vztahující se k danému tématu.

Práce je členěna do čtyř kapitol. V první kapitole se zabývám instituty jako jsou rodina, manželství a způsoby zániku manželství. Obsahem druhé kapitoly je rozvod, důsledky rozvodu pro oba manžele i děti, kvalifikovaný rozvat manželství a druhy rozvodu. Třetí kapitola obsahuje úpravu samotného ztíženého rozvodu z obecného hlediska a úpravu poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu manželství. Ve čtvrté kapitole se čtenář dozví, co to jsou tvrdostní klauzule v rámci ztíženého rozvodu. Jedná se o tvrdostní klauzuli ve prospěch nezletilého dítěte a tvrdostní klauzuli ve prospěch manžela.

Diplomová práce vychází z právní úpravy aktuální k 1. 8. 2020.

Klíčová slova

Rozvod manželství, ztížený rozvod, nejlepší zájem dítěte, tvrdostní klauzule, úprava poměrů nezletilých dětí, kvalifikovaný rozvrat

Abstract

The diploma thesis entitled „Problematic aspects in the preservation of marriage due to the so-called difficult divorce according to the Civil Code“ deals with the vague legal concepts that the current legislation in this area contains. The aim of this work is to explain these concepts on specific examples, primarily by a critical analysis of the literature related to the topic.

The work is divided into four chapters. In the first chapter I deal with institutes such as family, marriage and ways of ending marriage. The content of the second chapter is divorce, the consequences of divorce for both spouses and children, qualified divorce and types of divorce. The third chapter contains an adjustment of the difficult divorce itself from a general point of view and an adjustment of the conditions of minor children for the period after the divorce. In the fourth chapter, the reader will learn what are the hardness clause in favor of a minor child and a hardness clause in favor of a spouse.

The diploma thesis is based on the current legislation as of August 1, 2020.

Key words

Divorce, difficult divorce, best interests of the child, hardship clauses, adjustment of the conditions of minor children, qualified dissolution